

Populizmust uram, ha többséged nincsen

**– A megyei jogú városok polgármesterei által használt
populista retorika és a kormánypárti-ellenzéki
pozíció összefüggése**

Jelige: DBR 708

Dolgozat lezárásának ideje: 2013. 03. 25.

A dolgozat a megyei jogú városok polgármestereinek retorikáját vizsgálja. A dolgozat fő kérdése, hogy van-e összefüggés a helyi és országos hatalmi struktúrában elfoglalt helyzet (kormánypártiság/ellenzékiesség) és a retorika populizmusa között. Az írás azzal a hipotézissel él, hogy az ellenzéki helyzet pozitív ösztönzőt jelent a populizmus irányába történő elmozdulás felé. Az írás a populizmus fogalmi definiálása és az ellenzékiesség problematikájához kötődő elméleti háttér után a főlvázolja az elemzés kulcskoncepcióját, a polgármesteri populizmust, valamint az ennek mérésére szolgáló módszertant (az időt kontrolltényezőként használva kormányzati ciklusokon átnyúló polgármesterek és konkrét ügyek tartalomelemzése), valamint az összehasonlíthatóságra és dokumentáltságra vonatkozó alapkritériumokat (ugyanazon ügghöz kapcsolódó megszólalásokat vizsgál parlamenti szövegműfajok és interjúk segítségével). A dolgozat négy városvezető retorikáját vizsgálja (Botka László, Kósa Lajos, Páva Zsolt, Lázár János) három különböző műfajban. A tartalomelemzési blokkok zöme igazolja a hipotézist, és segít kapcsolódó, új, önálló kutatásokra érdemes kérdések megfogalmazásában.

Tartalom

1. BEVEZETÉS.....	4
2. ELMÉLETI HÁTTÉR.....	5
2.1. A populizmus elméleti keretei.....	5
2.2. Az ellenzékiesség a helyi és az országos hatalom koordináta-rendszerében.....	6
2.3. A polgármesteri populizmus koncepciója	7
3. A KUTATÁS MÓDSZERTANA.....	8
4. RETORIKAI TARTALOMELEMZÉS: INTERPELLÁCIÓK ÉS AZONNALI KÉRDÉSEK	10
4.1 Botka László és az M43-as autópálya.....	10
4.1.1 A polgármester és a kapcsolódó ügy rövid áttekintése	10
4.1.2. Hét év, tizenkét felszólalás.....	11
4.1.3. A tartalomelemzés konklúziója.....	14
5. RETORIKAI TARTALOMELEMZÉS: INTERJÚK	15
5.1. Az interjú szerepe a polgármesteri retorikában	15
5.2. Kósa Lajos és a debreceni labdarúgó-stadion	16
5.2.1. A polgármester és a kapcsolódó ügy rövid áttekintése	16
5.2.2. Interjúk Kósa Lajossal a footballstadionról	17
5.2.3. A tartalomelemzés konklúziója.....	20
5.3. Páva Zsolt és az Európa Kulturális Fővárosa Projekt	21
5.3.1. A polgármester és a kapcsolódó ügy rövid áttekintése	21
5.3.2. Interjúk Páva Zsolttal az EKF témájában	22
5.3.3. A tartalomelemzés konklúziója.....	24
6. RETORIKAI TARTALOMELEMZÉS: ÍRÁSBELI KÉRDÉSEK.....	25
6.1. Lázár János és a Hód-Mezőgazda Rt.	25
6.1.1. A polgármester-, az ügy- és a műfajválasztás áttekintése	25
6.1.2. Hét írásbeli kérdés nyolc év alatt	26
6.1.3. A tartalomelemzés konklúziója.....	29
7. A DOLGOZAT TOVÁBBFEJLESZTÉSÉNEK LEHETSÉGES IRÁNYAI	30
8. ÖSSZEFOGLALÁS.....	31
9. FELHASZNÁLT IRODALOM.....	33

1. Bevezetés

Magyarországon a megyei jogú városok polgármesterei nap nap után szólalnak fel a választók által rájuk bízott települések aktuális ügyeire reflektálva, azok érdekeit képviselve. Ezek helyszíne változatos: beszélhetnek „saját közönségük előtt”, az általuk vezetett városban, tarthatnak sajtótájékoztatót, adhatnak interjút, vagy akár felszólalhatnak az Országgyűlésben is, feltéve, ha képviselői mandátummal is rendelkeznek. Vajon máshogy kommunikál egy kormánypárti és egy ellenzéki polgármester? Elképzelhető, hogy beszüremlik az országos politikára vonatkoztatott hatalmi szembenállás a polgármesteri beszédekbe, és képes populistává alakítani még a korábban tisztán szakmai megnyilatkozásairól ismert városvezető retorikáját is. Lehetséges olyan módszer, aminek segítségével a városvezetők retorikájának populizmusát mérni, kiértékelni vagyunk képesek?

Jelen dolgozat a polgármesteri retorika változása és a kormánytöbbségi/ellenzéki helyzet közötti feltételezett összefüggést vizsgálja. Fő kutatási kérdése az, hogy *fölerősödik-e a megyei jogú városok élén álló polgármesterek által használt populistá retorika akkor, amikor kormányon a velük rivális politikai párt, pártcsalád valamely tagja található?* Hipotézisem az, hogy az országos politikával szemben ellenzékiiségbe kényszerült városvezetők rendelkezésre álló hatékony eszközök hiányában jobban hajlanak populistá retorika alkalmazására közszerepléseikkor, nyilvánosság előtti meg- és felszólalásaikkor.

A dolgozat nyolc részből áll. Az első rész a bevezető, amely vázolja a kutatási kérdést, és a hipotézist, valamint megvonja a kutatás mélységi határait. A második rész összefoglalja a témával kapcsolatos elméleti háttérrel; szakirodalmi áttekintést ad a populizmus témakörében, ismerteti a helyi hatalmi struktúrákról alkotott korábbi írások lényegét, illetve megalkotja és definiálja a polgármesteri populizmus koncepcióját. A harmadik rész a kutatás módszertanát ismerteti, különös tekintettel a tartalomelemzésre kerülő polgármesterek és beszédműfajok szelekciójára. A negyedik, ötödik és hatodik részek tartalmazzák az empirikus elemzést: több megyei jogú város polgármesterén és hozzájuk kapcsolódó adott ügyeken keresztül vizsgálják a településvezetők retorikáját. A hetedik rész a vizsgálat során fölmerült új kutatási kérdéseket ismerteti, és a dolgozat továbbfejlesztésének irányait vázolja. A nyolcadik rész tartalmazza a konklúziót és levonja a tanulságokat.

Jelen dolgozat alapvetően hármas céllal bír. Elsődlegesen feladata a hipotézis vizsgálata, és a kutatási kérdés megválaszolása. Másrészt ismerteti és szintetizálja populizmust taglaló

elméletek közül azokat, amelyek relevánsak lehetnek a helyi politika viszonyrendszerében. Végül pedig célja egy olyan módszertan felmutatása, amely keretet adhat a polgármesterek által használt populista retorika elemzéséhez; kvázi-feltáró kutatásként megvizsgálni, hogy a módszertanok mely szöveg- és beszédműfajok, milyen habitusú politikusok esetén bizonyulnak működőképesnek. A dolgozat terjedelmi korlátai miatt a vizsgálat elemszáma közel sem ideális nagyságú, így a hipotézis biztosabb alátámasztásához kétségtelenül nagyobb lélegzetű kutatásra lenne szükség. Az empirikus vizsgálódás során újonnan fölmerült releváns kérdések megválaszolására sincs mód ezen írás keretei között, de a hetedik fejezet támpontot ad a velük való foglalkozáshoz.

2. Elméleti háttér

2.1. A populizmus elméleti keretei

A populizmus fogalmi lehatárolása „kemény dió”: kis túlzással azt állíthatnánk, ahány politikatudós, annyi definíció. Jelen beszámolóban elsősorban a populizmus diszkurzív, retorikára és általános szembeállításra vonatkoztatott értelmezéseit vettem alapul, nem tagadva természetesen annak mozgósítással, korrupció-, idegen- és rendszerellenességgel, valamint gazdasági ígéretekkel kapcsolatos oldalait – utóbbiak azonban az általam vizsgált *város/ország* és *ellenzékiesség/kormánypártiság* relációban jóval kevésbé értelmezhetőek.

Blagovesta Cholova a bolgár populizmust elemző munkájában a fogalom körüljárásakor több olyan tanulmányt idéz, amely szerint a populizmus egy bármely politikai szereplő által használható stílus (2010, 2). A Cas Mudde által politikai populizmusként meghatározott jelenség a tiszta emberek és a korrump elit szigorú dichotómiáján alapszik, fő egysége a populista aktozzal közvetlen kapcsolatban lévőnek tekintett, oszthatatlan tömbként kezelt nép (2000, 37).

Az elkülönítő és kettéosztó funkciót mások is kiemelték, azt hangsúlyozva, hogy a populizmus lényege a politikai tér leegyszerűsítése és a társadalom virtuális kettéosztása az „emberekre” és a „többsékre”, ahol az emberek egységes és homogén tömböt alkotnak, akiket az ellenséggel való szembenállás definiál (Panizza, 2005, 112). Egybevégg ezzel az a definíció is, amely szerint a populizmus olyan ideológia, amely az erényes és homogén népet, az emberek összességét állítja szembe az elittel és a veszélyes *másokkal*, utóbbiakat pedig úgy ábrázolják, hogy az előbbiek jogaitól, értékeiktől és identitásuktól való megfosztására

törekednek (Albertazzi-McDonell, 2008, 3). Deegan-Krause és Haughton egyetért abban, hogy az elmúlt évtized letisztult definíciói mind a mi-ők konfliktusát és szembenállását tartják fontosnak vizsgálni a populizmus kapcsán (2009, 822). A szerzőpáros szerint emellett a populizmust a két homogén egység megléte, a köztük lévő antagonisztikus ellentétet, a népszuverenitás előtérbe helyezése, valamint a nép fogalmához történő pozitív és az elit fogalmához történő negatív értéktársítás jellemzi (Deegan-Krause-Haughton, 2009, 823).

2.2. Az ellenzékiiség a helyi és az országos hatalom koordináta-rendszerében

A dolgozat a magyarországi megyei jogú városok polgármesterein keresztül mutatja be a populista retorika vizsgálatának általam kidolgozott módszertani keretét. A helyi politika az önkormányzattal bíró települések méretétől függően nagyon heterogén jellemzőkkel bír, a dolgozat ezért is élt szűkítéssel a kutatás megkezdése előtt. Főszabály szerint a település nagyságával egyenes arányosságban van a választás és a közélet átpolitizáltsága, a megyei jogú városok politikai életét - egy-egy erősebb civil szervezet jelenléte mellett – szinte teljes egészében a pártok dominálják (Körösenyi-Tóth-Török, 2007). Ezeken a településeken tehát az országos politika a kisebb városoknál nagyobb mértékben formálja a helyit, és a választók is könnyebben helyezik el a „pártpolitika koordináta-rendszerében” saját polgármesterüket, ez pedig jó kiindulópontot jelent hipotézisem teszteléséhez. Bódi Ferenc és Fekete Attila a területfejlesztési források allokációját vizsgálva állapította meg (2006, 131), hogy a nagyvárosok jelentősebb mértékben vannak kitéve az egymást követő kormányok politikai preferenciaváltásainak, ami szintén az elemzendő települések ilyen szűkítése mellett szól.

Magyarországon a helyi hatalom politikailag kétszeresen is megosztott: egyrészt az országos politikai megosztottság (kormány/ellenzék) helyi szinten is megfigyelhető, másrészt ezt néha keresztbemetszve, a helyi szinten kormányzók és ellenzékük között is ellentét feszül (Tamás, 2012). Hipotézisemben az írtam, a kormánypárttal szemben ellenzékiiségbe kényszerült városvezetők rendelkezésre álló hatékony eszközök hiányában fordulnak a populizmus felé. Rendelkezésre álló eszközökön például az ellenzékiiséggel együtt járó, a korábbi időszakokhoz képest kevesebb anyagi forrást és lobbipozíciók elvesztését értem, hiszen a magyarországi helyi politika vizsgálói számára régóta ismert a központi hatalomtól való pénzügyi függés meghatározó ereje (Pálné Kovács, 2011, 23-25), és az, hogy a polgármester erős felhatalmazását csökkenti a központnak való alárendeltsége (Várnagy-Dobos, 2011, 5).

Tudott, hogy a kormányzat és az önkormányzatok kapcsolatában tetten érhető a

szimpátia alapú megítélés; a polgármester pártállása erősen befolyásolja a településfejlesztési források elosztását és kihatással van a pályázatok elbírálására is (Böhm, 2000). Lineáris és probit panel regresszió segítségével azt is bizonyították, hogy Magyarországon a központi kormányzattól származó település- és területfejlesztési pénzek leosztására a választási ciklusok mellett a legnagyobb hatása „pártszínnek” van – vagyis a polgármester és az önkormányzat pártpolitikai hovatartozása meghatározó súllyal esik a latba a településeknek szánt költségvetési pénzek szétosztásakor (Kálmán, 2007).

A populista retorika – pontosabban a korábbinál populistább retorika – használata a polgármesterek számára több szempontból is előnyös lehet ellenzéki helyzetben. Ismert, hogy a nagyobb városokban a mediatizáció éppúgy jelen van, mint az országos politikában (Tamás, 2012, 27). A populista retorika így eszközül szolgálthat a település vezetője számára, hogy napirenden tartsa az általa preferált és favorizált témákat, amelyek kevésbé populista tálalásban kisebb eséllyel jutnának el a választópolgárokig. Másfelől segít abban, hogy az „ellenzéki bástya” címke, valamint a politikai ellenféltől érkező, állandósuló támadások következtében beálló „üzött vad” szerepből és konstans defenzívából kitörjenek. Harmadrészt a populista retorika módot adhat arra, hogy a fölmerülő, rendszerint meglehetősen komplex problémákat egy *mi/ők* szembenállásra egyszerűsítsék le. Így a konkrét ügyek helyett a választópolgárok csupán annyit fognak érzékelni, hogy a város osztatlan bizalmát élvező, a település fejlődéséért dolgozó polgármester áll szembe, illetve a helyes politikai oldalon álló város „küzd” a megvezetett néppel, az ország többi részével.

2.3. A polgármesteri populizmus koncepciója

A populizmus-fogalmak korábban ismertetett jellemzőinek aggregálásból alkottam meg a „*polgármesteri populizmus*” fogalmát, amely a lefolytatandó kutatás elméleti keretét adja. A polgármesteri populizmus megnyilvánulásaként értelmezem az alábbi négy retorikai eszköz valamelyikének használatát. Először is **a politikus által vezetett település és a kormány éles és gyakori szembeállítását**. Másodszor ide sorolom a polgármester és a város között különbséget nem tevő **„királyi többes” extenzív használatát**. Harmadszor populista megnyilvánulásaként tekintek arra a kommunikációs igyekezetre, amely a polgármester mögött **osztatlan egységként kezelt, tömbszerű támogatottságot** fest le („a város” „a város lakói” illetve egyhangú, a polgármester döntéseit teljes egyetértésben támogató közgyűlés). Végül, de nem utolsósorban ide sorolom **a kormány unos-untalan emlékeztetését az adott város polgárai által való elszámoltathatóságára** is.

Mindezek a korábban ismertetett populizmus definíciók „*lefordítása a helyi hatalmi strukturálódás nyelvére*”. Alapja a mi-ők szembenállás, a homogén, tömörszerű, valóságban nem létező csoportok vizionálása, a populista aktor közvetlen kapcsolata az őt megválasztó néppel és a félelem attól, hogy az országos kormányzat megfosztja identitásától (a polgármester szempontjából: ellenzéki pártállásától) a „rebellis” települést.

3. A kutatás módszertana

A megyei jogú városok polgármesterei által használt retorika vizsgálatát tartalomelemzéssel fogom végezni, hiszen a klasszikus szakirodalom szerint is ez a társadalomtudományi kutatás azon válfaja, amely leginkább „alkalmas közlések elemzésére és arra, hogy választ adjon a kommunikációkutatás klasszikus kérdéseire: *Ki, mit mond, kinek, miért, hogyan, és milyen hatással?*” (Babbie, 2008). Az elemzés megkezdése előtt ki kellett választanom az elemezni kívánt politikusokat. A következő három bekezdés ismerteti a szelekció általam meghatározott három kritériumát: a több cikluson átívelő hivatalbetöltés nélkülözhetetlenségét, amely lehetővé teszi az egyes ciklusok retorikájának összehasonlítását, a retorikai témák összevethetőségének szükségességét, valamint a dokumentáltság fontosságát.

A fölerősödés, mint fogalom magában hordozza az időváltozó, mint kontrolltényező szükségességét. Az írásban éppen ezért olyan polgármesterek retorikáját elemzem, akik több cikluson keresztül álltak településük élén, és egyaránt megtapasztalták a kormánypárti és az ellenzéki településirányítást, illetve a stabil testületi többség adta előnyöket és a kisebbségi városvezetésből fakadó nehézségeket.

A polgármesterek azonban már csak pozíciójukból fakadóan is gyakorlatilag minden, a várost érintő ügyben megszólalnak, az egymástól teljesen eltérő témák összehasonlítása ugyanakkor alig, vagy egyáltalán nem lehetséges. Éppen ezért tartalomelemzésemben a polgármesteri megszólalások apropóját illetően egyfelől olyan konkrét projektekre és problémákra koncentráltam, amelyek túlnyúltak kormányzati (és önkormányzati) ciklusokon – méghozzá oly módon, hogy a parlamenti vagy önkormányzati váltógazdálkodás egyúttal az előbbi szakaszban ismertetett módon megváltoztassa a polgármester kormány kontextusában értelmezett többségi helyzetét. Az elemzett szövegek második kategóriáját egymással összevethető interjúk adják, amelyek témájára és alanyára a parlamenti szövegműfajokra vonatkoztatott kritériumok érvényesek.

A tartalomelemzés harmadik szükséges kritériuma, a kellő dokumentáltság és feldolgozottság ugyan triviálisnak tűnhet, de mivel jelentősen lehatárolja a szövegek körét,

fontosnak tartom kiemelni. A műfaj megkívánja, hogy szó szerint rögzített, hozzáférhető és hiteles szövegekre támaszkodjak. Éppen ezért az elemzés alapját első körben egyrészt különféle parlamenti vitaműfajok: interpellációk, kérdések és napirend utáni felszólalások, valamint mértékadó (helyi) sajtótermékek által közölt interjúk.

A tartalomelemzés egyaránt tartalmaz kvantitatív és kvalitatív részeket. A kormány és város szembeállítása, vagy a királyi többes extenzív használata például viszonylag jól számszerűsíthető, míg a „*kormány város általi elszámoltathatósága*” kétségtelenül olyan dolog, aminek kiszűrésére csak kvalitatívan, a mondatot áttanulmányozva, annak jelentését és kontextusát megismerve van mód.

A kormány és az adott város szembeállítása a tartalomelemzés során egyfelől mérhető az időhöz viszonyított relatív gyakoriság révén: jelen helyzetben vizsgálható lenne, hogy adott időegység (perc) alatt hányszor hangzik el a „kormány” szó,¹ illetve a polgármester által vezetett település neve az állandó eloszlás standardjához viszonyítva (Krippendorff, 1995). Ez azonban kiindulópontnak jó, de nem tökéletes: mivel az általam vizsgálni kívánt, ciklusokon keresztülhúzódnó ügyek zömmel a helyi közélet színtereihez kötődnek, ezért a róluk szóló szövegek meglehetősen sokszor fogják tartalmazni például az adott település nevét. Az ebből adódó torzítás kiküszöbölésére nem a „kormány” szavak és a településnevek egyszerű aggregálását tekintettem célnak, hanem azt vizsgáltam, hogy maximálisan az adott szövegben hány „kormány-településnév” pár hozható létre.²

A királyi többes extenzív használatát legegyszerűbben a többes és az egyes szám egymáshoz való aránya adja meg. Képeztem tehát egy olyan arányszámot, indexet, melynek számlálójába a többes szám első személyben, nevezőjébe pedig az egyes szám első személyben elhangzott igék darabszáma került. Az így képzett szám minél nagyobb értéket vesz föl, annál populistábbnak minősíthető az adott városvezető retorikája a már fentebb ismertetett *polgármesteri populizmus* definíciója alapján. Amennyiben a fő hipotézis beigazolódását várjuk, úgy tehát azzal a feltételezéssel is kell élnünk, hogy ez az arányszám nagyobb értéket fog mutatni az ellenzéki és/vagy kisebbségi időszakokban, mint a kormánypártiság és/vagy a stabil közgyűlési többség éveiben. A torzítások elkerülése érdekében csak azokat a többes számban megfogalmazott igéket vizsgáltam, amelyek valóban „királyi többest” fejeznek ki, vagyis valóban azt indikálják, hogy a polgármester

¹ A „kormány” szóval egyenértékűként kezeltem a „kormányzat” kifejezést is, illetve az olyan képzős szerkezeteket, amelyek egyértelműen felbonthatók birtokviszonyra, ezáltal a kormány „valamijét” fejezik ki – például a Botka László felszólalásában előfordult „kormányzati ígéret” egyértelműen a „kormányzat (=kormány) ígéretét” jelentette.

² Például ha az adott leiratban ötször szerepel „Dombóvár” és háromszor a „kormány”, akkor a maximálisan létrehozható „Dombóvár-kormány” párok száma három.

egyenlőségjelet tesz saját maga és az általa vezetett település közé, tehát alanyai nem pl.: a polgármester és egy másik, a szövegben említett politikus voltak – utóbbi szituáció esetleges előfordulása esetén lábjegyzetben is indokoltam az elemszám-csökkentés konkrét okát.

Hasonlóképpen, az egyes szám első személy használata kapcsán fölmerülhet, hogy pl.: a parlamenti ülésnapokon elhangzó beszédek megelőzi a levezető elnök felkonferálása, ezért az interpellációkat vagy azonnali kérdéseket a szokásos "Köszönöm", "Köszönöm a szót, elnök úr" kifejezések nyitják. Az E/1 ebben a kontextusban értelmezhetetlen szándékos retorikai fogásként, így nincs értelme „szabad választási lehetőségként” tekinteni a mondatra; torzul a tartalomelemzése eredménye, ha ezeket is beleszámoljuk az arányszámokba. Ez a probléma azonban elveszíti relevanciáját, ha - mint ahogy az a következő fejezetben Botka László kapcsán látható lesz – megegyező szövegműfajú megnyilatkozásokat vizsgálunk. Ekkor ugyanis már minden egyes felszólalás - vagy felszólaláspár - tartalmazni fog pontosan egy ilyen elemet.

4. Retorikai tartalomelemzés: interpellációk és azonnali kérdések

4.1 Botka László és az M43-as autópálya

4.1.1 A polgármester és a kapcsolódó ügy rövid áttekintése

Botka László, Szeged szocialista polgármestere 2002 és 2010 között kormánypárti városvezető volt kényelmes többséggel a háta mögött a testületben, 2010 után viszont az ellenzéki polgármester szerepébe kényszerült, a közgyűlésben pedig ekkortól már egyetlen pártnak sincs önállóan többsége.³ A kutatás szempontjából Botka szerencsés módon a polgármesteri mellett parlamenti képviselői mandátumát is megtartotta a 2010-es országgyűlési választás után, és ezáltal módja nyílt arra, hogy a városához kapcsolódó ügyeket a létező legszélesebb nyilvánosság előtt is interpretálja.

A ciklusokon átívelő beruházás kritériumának megfelel az M43-as autópálya, amely építését még a második Gyurcsány-kormány kezdte el, de a befejezés, átadás, illetve a díjfizetéssel kapcsolatos anomáliák lezárása már a második Orbán-kormányra maradt. A gyorsforgalmi út megépítése a 43-as főút Balkán felől érkező tranzitforgalom általi

³ A 29 fős közgyűlést 14 fideszes, Botka Lászlóval együtt 13 szocialista, 1 jobbkios és 1 LMP-s képviselő alkotja.

túlterheltsége miatt egyre sürgetőbb volt, Szeged, Makó, valamint a környező falvak lakossága saját bőrén volt kénytelen megtapasztalni a rendszeressé váló, gyakran halálos kimenetelű baleseteket, a megháromszorozódott kamionforgalmat a megengedett határérték kétszeresét jelentő zajterhelést és az ingatlanok folyamatos állapotromlását (Szabó, 2007).

Botka László és makói kollégája, Buzás Péter⁴ deklaráltan vállalta, hogy havi rendszerességgel fog interpellálni a beruházás felgyorsítása érdekében (Makói Hírek, 2007). A szocialista kormányok (az első- és második Gyurcsány-, illetve a Bajnai-kormány) idején Botka László négy azonnali kérdést tett föl, egyszer pedig interpellációt nyújtott be.

Jóllehet valószínűsíthető, hogy egy polgármester többé-kevésbé máshogy szólal meg olyan a Magyar Országgyűlésben és egy újságíró kérdéseire válaszolva egy megyei lap szerkesztőségében (mint ahogy azt majd látni fogjuk később), ez nem csorbítja a módszertan hitelességét. A kutatásnak ugyanis nem célja megmondani, hogy „mennyire populista” az adott polgármester, sem azt, hogy az általa használt populista retorika *térben* eltérő mértékű-e. A kutatás csupán annak vizsgálatát szándékszik elvégezni, hogy *időben*, kormányváltások és új összetételű városi közgyűlések megalakulása előtt és után észlelhető-e különbség a populizmus skáláján, ha a többi körülmény (polgármesteri poszt, pártállás, helyszín, stb) nem változik. Erre pedig a parlamenti vitaműfajok fix időtartamuk, viszonylag kötött szerkezetük és a plenáris ülések állandóságot biztosító helyszíne miatt kimondottan alkalmasak.

4.1.2. Hét év, tizenkét felszólalás

Az első, még a Medgyessy-kormányhoz címzett azonnali kérdésben (Botka, 2005a) jóllehet hatszor szerepel Szeged neve, a kormány, mint entitás azonban egyszer sem jelenik meg, és következetesen a válaszadásra illetékesek megnevezését (minisztérium, államtitkár) használja. Botka László viszontválaszából (2005b) jól kiviláglik, hogy a politikus inkább egyes szám első személyt használ, városáról beszélve pedig inkább hajlik az egyes szám harmadik személy alkalmazására, a *királyi többes* csak az önkormányzat kapcsán kerül elő.

Másfél évvel később már Gál. J. Zoltánt, az első Gyurcsány-kormány Miniszterelnöki Hivatalát vezető minisztert interpellálta (Botka, 2006a) az autópálya ügyében. A valamivel több, mint két és fél perces interpellációban Botka városának neve és a kormány is kétszer hangzik el. A válaszában vegyesen használja az egyes és többes számot, jóllehet saját (és a már fentebb említett kollégája, Buzás Péter) személyét tisztán külön kezeli az általuk

⁴ Makó város szocialista polgármestere 1994 óta, 2006 és 2010 között országgyűlési képviselő.

képviselt közösségtől, amikor például a szakértelem felajánlásáról (Botka, 2006b) vagy a minisztérium munkájában való bizalomról beszél.

2007 májusában a gazdasági és közlekedési minisztérium államtitkárának, Garamhegyi Ábelnek tett föl azonnali kérdést (Botka, 2007a). Az ebben a felszólalásban alkalmazott többes szám kizárólag az M43-as ügyében az Országgyűlésben felszólaló képviselőkre vonatkozik. A kérdésre adott képviselői viszontválaszban (Botka, 2007b) továbbra is saját nevében beszélve, tőle független létezőként értelmezi Szeged városát illetve az önkormányzatot, amelynek támogatását felajánlja a földek kisajátításához. A „kormány” szó az együtt három percet kitevő felszólalás során egyszer sem hangzik el, ugyanakkor Botka révén tételes fölsorolást kapunk azokról, aki a gyorsforgalmi út ügyében tárgyalásokat folytattak (miniszterelnök, miniszter, államtitkár, MOL vezetőség).

Ugyanezen év decemberében járunk már, amikor a szegedi polgármester jóvoltából ismét a parlament napirendjére kerül a téma (Botka, 2007c). A kabinet megnevezése itt már háromszor is előkerül, elsősorban annak köszönhetően, hogy Botka igyekszik nyomatékosítani: a kormány tett ígéretet Szeged és Makó térségének az autópálya megépítésére, neki kell tehát tartania is magát ahhoz. A város(ok) azonban nem áll(nak) szemben a kormánnyal: Botka „előrelépésről” beszél (2007d) és megköszöni, hogy „naprakészen vonták be az információáramlásba” őket.

Hosszabb hiátus után, közel másfél év múlva szólal föl (Botka, 2009a) legközelebb Botka az autópálya ügyében, az azonnali kérdés címzettje ekkor már kronológiailag a harmadik (de még mindig szocialista) kormány, a Bajnai-kabinet közlekedési, hírközlési és energiaügyi minisztériumi államtitkára volt. Apropóját az adta, hogy az első szakaszt építő konzorcium haladékot kért. Botka a korábbiaknál sokkal keményebben fogalmaz (például: „*Elvárjuk a Magyar Köztársaság kormányától*”), a kormány szó kétszer, Szeged neve pedig a két perc alatt nyolcszor (!) is elhangzik. Hét – kettő arányban dominál a többes szám az egyes szám fölött, és körülbelül ez az arány marad a viszontválaszban (Botka, 2009b) is; utóbbiban újabb három alkalommal kerül elő a kormány említése. A kormány azonban nem mint a város polgáraival szembenálló entitás jelenik meg, Botka külön hangsúlyozza, hogy kérésének figyelembe vételével a kormány a „jövőben is részt vehet Szeged sikereiben”.

A témában a 2010-es választás után megalakult második Orbán-kormányhoz Botka már csak egy alkalommal nyújtott be interpellációt (Botka, 2011a), az autópálya szegedi elkerülő szakaszának ingyenessé tétele kapcsán. Már első mondatában, interpellációja nyitásában „Szeged megyei jogú város közgyűlése egyhangú döntésére” hivatkozik (ezt később megismétli). Az interpelláció szinte végig többes szám első személyt használ, Botka

csak ott beszél saját nevében, ahol a történeti hitelesség miatt feltétlenül szükséges (pl.: „megkaptam válaszát”, „jeleztem a minisztériumnak”). Az általa vezetett város neve nyolc alkalommal, a kormányé pedig négyszer szerepel az öt rövid bekezdésből álló, alig három perc alatt elmondott interpellációban.

Az államtitkári választ elutasító felszólalás (Botka, 2011b) egyik legszemléletesebb része az, amikor arról beszél, hogy „*a kormánynak nem áll szándékában újabb nemfizető szakaszokat bevezetni az autópálya-rendszerbe. Mi Szegeden és Csongrád megyében nem kérünk mást, (...)*”; az egymást követő két mondat explicit nyelvtani kötőszavak nélkül is egyértelműen szembeállításként értelmezhető. Az egyperces viszontválaszban „Szeged” és a „kormány” kifejezések négyszer-négyszer (!) hangzanak el.

Kiemelendő a záró mondat, amely példa nélkül áll az eddigi felszólalások között: „Tegyük meg, és én azt gondolom, hogy akkor Szegeden ezt mindenki meg fogja önöknek köszönni, mint ahogy természetesen azt is értékelni fogják, ha Szeged ezt nem fogja megkapni, miközben más városoknak ez jár.” Ez gyakorlatilag egy nem is túlságosan burkolt fenyegetés, benne Botka emlékeztet arra, hogy a kormányt elszámoltató nép része a polgármester által képviselt város polgárai is. 2011 az az első év is, ahol Botka megemlíti a kormány párthovatartozását: korábbi felszólalásaiban erre soha nem került sor, itt viszont egyértelműen hangsúlyozza, hogy egy „Fidesz-kormány” az, akinek a mondandóját címzi. Triviális ugyan, de az összehasonlítás teljes körűsége megkívánja a tény ismertetését, miszerint csak az erre az interpellációra adott államtitkári válasz volt az, amit (az ekkor már ellenzéki) képviselő nem fogadott el.

A felszólalások eddigi zömmel kvalitatív elemzése után nézzük „kvalitatív szemüvegen át” Botka felszólalásait. A tizenkét parlamenti beszéd számszerű statisztikáját az alábbi táblázatban összesítettem (az évszámok a vonatkozó felszólalás-párokat jelölik kronologikus sorrendben, vagyis az adott ülésnapon elhangzott parlamenti interpellációkat/azonnali kérdéseket és a rájuk adott képviselői viszontválaszokat/az interpellációk elfogadását vagy elutasítását).⁵

⁵ A torzítások elkerülése érdekében a táblázat 2007a sorában a T/1-ben szereplő igék elemszámát csökkentettem hattal – nem számoltam bele azokat, amelyek kizárólag Botka László és Buzás Péter "párosára" vonatkoztak, a két polgármester közelmúltbeli tevékenységét részletezve, illetve azokat, amelyek kizárólag Botka László és Buzás Péter polgármesterek, valamint az államtitkár relációjában, közös munkájukat ismertetve értelmezhetőek. A "kormány" elemszámát pedig a 2007b sorban csökkentettem eggyel, az eltávolított elem a "román kormány" szókapcsolat része volt, és mint ilyen, irreleváns jelen vizsgálat szempontjából.

	Üggyel kapcsolatos felszólalás- párok időtartama (másodperc)	Maximálisan létrehozható "kormány - Szeged" párok száma	Időegységre (másodperc) jutó "kormány - Szeged" párok	Abszolút gyakoriság: mondatok E/1- ben	Abszolút gyakoriság: mondatok T/1-ben	T/1 és E/1 aránya
2005	159	0	0	7	9	1,286
2006	203	2	0,0099	10	7	0,7
2007a	174	0	0	9	6	0,667
2007b	185	3	0,0162	10	7	0,7
2009	188	5	0,0266	9	19	2,111
2011	271	8	0,0295	10	11	1,1

1. táblázat: Botka László felszólalásai a témában (Forrás: a szerző saját munkája)

A táblázat adatainak jelentős része rímél a kvalitatív elemzés megállapításaira: a másodpercre jutó kormány-Szeged párok oszlop legmagasabb értéke például egyértelműen 2011-hez, az ellenzéki és kisebbségi léthez kötődik, és magas (de nem a legmagasabb) értéket mutat ugyanekkor a többes és egyes számú igékből képzett index is. A Bajnai-kormány idején azonban kiugróan magas a T/1 és az E/1 arányát vizsgáló index, és az időegységre jutó kifejezéseket vizsgáló oszlop második legmagasabb értékét is ekkor, 2009-ben kapjuk – mindezt a hipotézis nem magyarázza, hiszen a kvantitatívan erősebb populizmus egy olyan kormány idején mutatkozik meg, amikor Szeged első emberének az országos politikai hatalmi relációban elfoglalt helye egyáltalán nem változott.

4.1.3. A tartalomelemzés konklúziója

Az autópálya ügyéhez kapcsolódó parlamenti vitaműfajok elemzése alapvetően alátámasztotta hipotézisünket: a vizsgált polgármester sokkal inkább hajlott az egyes szám használatára és a konkrét címzések, illetékességi és felelősségi területek megnevezésére, amíg a kormánytöbbséget saját pártja alkotta. Ha a felszólalások időtartamára jutó „Szeged” illetve „kormány” szavak elhangzását mutató arányszámot képezzük, egyértelműen az ellenzéki időszak mutat magasabb értéket. Az elszámoltathatóságra való figyelmeztetés kizárólag 2010 után jelenik meg. Érdeemes kiemelni, hogy a közgyűlési többség elvesztése és az országos politikában ellenzékbe kerülés Botka esetén egybeesik; mindez jól magyarázza azt, hogy miért igyekszik a nagy sajtónyilvánosságot biztosító parlamenti interpellációjában a 2010-es kormányváltás után a korábbiaknál jóval nagyobb mértékben azt hangsúlyozni, hogy álláspontja és tevékenysége (legalábbis ezen konkrét probléma kapcsán) egyöntetű

támogatottságot élvez az ellenzéki képviselők által dominált hátszágában is.

Figyelemre méltó a dolgozatomban polgármesteri populizmus jegyének tekintett elemek fokozottabb jelenléte a Bajnai-kormány idején született felszólalásban, amelyet elsősorban a tartalomelemzés kvantitatív része hangsúlyoz; a konfliktus élet csak a fõlszólalás stílusa tompítja valamelyest.

5. Retorikai tartalomelemzés: interjúk

5.1. Az interjú szerepe a polgármesteri retorikában

Noha a parlamenti szövegműfajok kötött szerkezetük és jó összehasonlíthatóságuk miatt ideálisak tartalomelemzésre, nincsen túl sok olyan kormányzati ciklusokon áthúzódó ügy, amelyhez nem csak, hogy nyolc vagy tizenkét éven át polgármesteri posztot betöltő politikust tudunk társítani, de az adott településvezető még a Tisztelt Ház közönsége elé is vitte azt.⁶ Emellett empirikusan kimutatott tény az is, hogy a polgármesteri és országgyűlési képviselői posztot egyidejűleg betöltő képviselők parlamenti aktivitása kisebb, mint települést nem vezető társaiké; egy feltáró kutatás rámutatott, hogy többségük sem törvényjavaslatot, sem interpellációt nem nyújtott be a vizsgálat évében (Várnagy, 2011). Éppen ezért dolgozatom vizsgál olyan pontosan dokumentált megnyilatkozásokat is, amely megnyilatkozások alanya (a polgármester) és tárgya (a helyi ügy) egyaránt megfelel a korábbiakban már ismertetett demarkációs kritériumoknak, címzettje a választópolgár, és a leirat hűen adja vissza az elhangzottakat.

Ez például jelenthet interjút: az interjúk előnye, hogy - hasonlóképpen a parlamenti fõlszólalásokhoz – a széles nyilvánosságnak szólnak, és bennük a polgármester viszonylag szabadon fogalmazhat. Emellett alanyaik a megjelenés előtt többnyire kézhez kapják a leiratot, így a válaszadás pillanatán kívül – természetesen bizonyos korlátok között – utólag is tudnak aktívan tenni azért, hogy az általuk tudatosan választott és számukra kívánatos narratívában jusson el véleményük az olvasókhöz, nézőkhöz. Az interjúk *más műfajokkal történő összevetése* természetesen nem cél; a *kormányzati-ellenzéki pozíció változása előtt és után*

⁶ A szocialista Ipkovich György, Szombathely polgármestere és országgyűlési képviselője például Botkához hasonlóan igen elkötelezett volt egy helyi infrastrukturális fejlesztés – a 86-os út négysávosítása - melletti lobbizásban, négyszer is fõlszólalt a Parlamentben az ügy kapcsán. A Fidesz-kormány alatti interpellációját azonban már „mezei” országgyűlési képviselõként tette meg, lévén városa 2010 októberében helyette a Fidesz-KDNP és a Pro Savaria által támogatott Puskás Tivadart választotta meg.

készült interjúk összevetése azonban a hipotézis alapján képes lesz megmutatni a politikus retorikájában felerősödő populizmust.

Módszertani szempontból bizonyos mértékű módosításra lesz szükség. A maximálisan létrehozható kormány-településnév párokat időegységgel összevetni csak akkor tudjuk, ha az adott interjú televízióban vagy rádióban hangzott el. Amennyiben kizárólag írásban áll rendelkezésünkre az adott politikussal készült interjú,⁷ úgy egy új, a polgármester válaszainak szövegterjedelmét mérő egységre lesz szükség – a karakterszám (avagy leütés) univerzalizása miatt ideálisnak tűnik erre a szerepre.⁸ Az elszámoltathatóságra való figyelmeztetés, mint polgármesteri retorikai eszköz mindig egyedi mérlegelés segítségével szűrhető ki, de szintén számszerűsíthető – itt az alacsony elemszám miatt pusztán az is elegendő lesz, ha az adott interjúhoz társítjuk ezen, „*polgármesteri populist*” elem gyakoriságát. Konkrét számszerűsítés nélkül emellett az interjúban is vizsgálom a populizmus helyi hatalmi viszonyokra vonatkoztatott további jellemzőit, vagyis például a szembenállás fokozását a kormány pártkötődésének hangsúlyozásával (mint ahogy azt láthattuk korábban Botka László esetében), vagy a maga mögött tudott osztatlan támogatás hangsúlyos kommunikálását.

A legritkább esetek közé tartozik, hogy egy interjú kizárólag egy adott témával foglalkozik: az újságírók igyekeznek minél szélesebb spektrumot lefedni kérdéseikkel, főleg ha az adott politikust amúgy is nehéz nyilatkozattételre bírnia a médiának. Ezért az elemzett interjúk körébe bele vettem olyanokat is, amelyek csak néhány kérdés erejéig foglalkoznak az általam vizsgálni kívánt üggyel – ezekben az esetekben a leütés, illetve a többi mérőegység természetesen csak erre a releváns interjú-részre vonatkozik.

5.2. Kósa Lajos és a debreceni labdarúgó-stadion

5.2.1. A polgármester és a kapcsolódó ügy rövid áttekintése

Kósa Lajos Debrecen megyei jogú város fideszes első embere 1998 óta, az eltelt tizenöt év alatt nyolc évig ellenzéki (2002-2010), hét évig pedig kormánypárti polgármesterként (1998-2002; 2010-) tevékenykedett. Ugyanakkor kormányzati ciklustól függetlenül Debrecenben stabil közgyűlési többség állt mögötte polgármestersége teljes időszaka alatt. Kósa emellett az országos magyar aktuálpolitika egyik legismertebb szereplőjének is számít, hiszen az Országgyűlésben 1994 óta politizál, és a Fidesz

⁷ és a későbbiekben elemzett interjúk ilyenek lesznek

⁸ Az egyszerűség kedvéért a karakterszámot a szóközök nélküli leütések számaként definiálom és mérem.

elnökségének is állandó tagja, jelenleg a párt ügyvezető alelnöke.

Debrecenben már tizenhárom évvel ezelőtt, 2000 decemberében is azt tervezték, hogy új stadiont építenek a város csapatának, a Debreceni Vasutas Sport Clubnak (DVSC), közismert nevén a Lokinak (origo.hu, 2009). A DVSC a 2000-es évek közepétől eredményei alapján a legjobb magyar labdarúgóklubba nőtte ki magát, az elmúlt nyolc bajnoksági idényből hatot megnyertek, 2009 végén pedig a Bajnokok Ligája főtáblájára is felkerültek (Nemzeti Sport, 2011). A debreceni szurkolótábor mellett a hazai sportszerető közvélemény jelentős részében is megfogalmazódott a gondolat, hogy a magyar labdarúgócsapatokból teljesítményével kiemelkedő klub új sportlétesítményt kapjon, amely lehetővé tenné, hogy a DVSC nemzetközi mérkőzéseit is odahaza tudja játszani (Csepregi, 2009). Kósa Lajos, a megyeszékhely polgármestere természetesen polgármesteri programjának részévé tette a népszerű ötletet, központi költségvetési támogatás híján azonban az építkezés csak 2013 januárjában kezdődött el. A következő tartalomelemzés témájául tehát a „*lassan egy évtizede footballstadiont ígérő Kósát*” (focitipp.hu, 2012) és a hajdú-bihari megyeszékhely sportlétesítményét választottam. A következő tartalomelemzés egyfajta „inverz vizsgálat” lesz – az elemzés célja, hogy megtudjam, csökkent-e a Kósa Lajos által használt retorika populizmusa azután, hogy saját politikai családja, a jobboldali Fidesz-KDNP kerül kormányra 2010 tavaszán.

5.2.2. Interjúk Kósa Lajossal a footballstadionról

2004-ből nem teljes interjúnk, csak nyilatkozatunk van Kósa Lajostól a stadion kapcsán.⁹ A megyei jogú város vezetője június 9-én azzal kapcsolatban szólalt meg, hogy Medgyessy Péter akkori miniszterelnök közölte: állami támogatást a Kenézy Kórháznak ad, a debreceni stadionépítést viszont nem finanszírozza (nbl.hu, 2004). A debreceni polgármester rövid nyilatkozatában erőteljesen súlykolja, hogy a szocialisták azok, akik gátjai a stadionépítésnek – a párt megnevezését többször említi, mint magát a kormányt (!), emellett mondatonként többször is ellentétbe állítja a kormányzatot és saját városát. A nyilatkozat utolsó részét már nem idézi, csak közvetíti a médium, ezért azt kvantitatív vizsgálat alá értelemszerűen nem is veszem, de érdemes kiemelni, hogy abban az egy mondatban is kétszer kerül elő a „kormányzat” szó, amikhez még Debrecen és „a város” említései társulnak.

⁹ Módszertanilag nem a legszerencsésebb összehasonlítani az interjúkat ezzel a nyilatkozattal – noha az pontosan dokumentált, és Kósa saját szavait közvetíti –, a bekezdés elsődleges célja így a szemléltetés, hogy megértsük a stadion-konfliktus gyökerét, és láthassunk a polgármesteri retorikára példát e korai korszakból is.

2009. január 2-án a foci24 hírportál közölt interjút (Fedor, 2009) a megyei jogú város első emberével a stadionnal kapcsolatban. Kósa Lajos igyekszik összemosni a kormányoldal szereplőit („*úgy látszik mindegy, ki foglalkozik sporttal*”); emellett külön kiemeli, hogy a szocialisták azok, akiknek „nem szívügyük” a stadion felépítése. A viszonylag rövid nyilatkozatban ötször hangzott el a megyei jogú város neve, de több alkalommal még szinonimákkal is utal rá, de a „kormány” szó is többször elhangzik. Populista mondatokat új megközelítésben is találunk: a feloldhatatlan mi-ők ellentétpár ezúttal nem csak Debrecen és a kormány, hanem Debrecen és az Advertum Kft.¹⁰ szembenállásában is megjelenik, olyan törésvonal mentén, amelynek egyik oldalán azok találhatóak akik kapnak állami támogatást, másik oldalán pedig azok, akik nem részesülnek kormányzati támogatásban. A nyilatkozat maga nem túlságosan hosszú, így a hajdúsági megyeszékhely nevének súlykolása és a kormány többszöri említése (kiegészülve a kormányt képviselő Gyenesei István nevének, valamint miniszteri pozíciójának hangsúlyozásával) tisztán fejez ki éles szembenállást. Kósa emellett többnyire a város nevében beszél, és az egész közösség nevében közli, hogy „nem fognak belenyugodni” a döntésbe.

Ugyanezen év augusztus 27-én hozta le az egyik regionális hírportál, a Hajdú Online a polgármesterrel készült beszélgetést, melynek kizárólagos témája a tervezett stadionépítés (Hajdú Online, 2009). Ebben Kósa azzal a premisszával él, hogy jövő év tavaszán az országgyűlési választásokon a Fidesz fog hatalomra kerülni, és ehhez kapcsolódóan ígér új sportlétesítményt a szurkolóknak. Az első válaszában rögtön szembeállítja a szocialista kormányzás (az interjú pillanatában is tartó) időszakát az általa vizionált jövővel, a két korszak legfontosabb különbsége pedig az interjú alapján a debreceni stadionhoz való hozzáállás. Noha az interjú pillanatában Bajnai Gordon a kormányfő, és Gyurcsány Ferenc második kormányára újságírói kérdés sem irányul, Kósa saját maga gondoskodik arról, hogy az olvasóban ez tudatosuljon egy „*emlékezetes, hogy*” kezdetű mondattal. A település első embere az interjúban szinte mindenhol királyi többszt használ, saját magát és a debrecenieket osztatlan egészként kezelve.

2010 szeptemberében az origo.hu készített interjút (origo.hu, 2010), amelyben Kósa két évvel későbbre ígéri a stadiont. A kormányt két alkalommal említi, de mindkettőt pozitív kontextusban – megemlíti viszont az „előző három kormány” sikertelen Eb-rendezési pályázatait, amelyekhez debreceni stadionépítés kapcsolódhatott volna. Ugyanakkor nem rágódik sokat a múlton – még arra sem tér ki, hogy az előző három kormány kivétel nélkül

¹⁰ A szocialista kormányhoz közel álló vállalkozás, amelynek állami hitelgaranciát biztosítottak a második Gyurcsány-kormány idején.

szocialista volt -, és a többes szám – egyes szám aránya is kiegyensúlyozottabb, mint általában.¹¹

A 2012. június 28-i interjú (Petneházi, 2012) idején az építkezés már eldöntött tény – az újságíró többek között a nyitómeccs lehetséges dátumáról is faggatja Kósát -, talán részben ezért sem kerül elő a kormány és a település viszonya, mindenesetre maga a kormány szó sem hangzik el egyszer sem. A debreceni polgármester szinte végig többes számban beszél, az önkormányzatot saját magával azonosítva, ugyanakkor szóba sem hozza a képviselő-testületet, sem a választópolgárokat. Noha a kérdező tesz fel a finanszírozással kapcsolatos kérdéseket, Kósa csupán elhessegeti a kételyeket, és sem pozitív, sem negatív kontextusban nem említi az ország vezetését, amely szerinte minden hasonló nagyságrendű beruházás kapcsán hasonlóképpen jár el.

Az ugyanezen év augusztus 8-án készült interjúnak (Haiman-Újvári, 2012) négy kérdése vonatkozik a tartalomelemzés témájára. Ebben Kósa a stadionépítés szükségessége mellett érvel, valamint azt magyarázza, hogy a költséges beruházást miért Debrecenben kell megvalósítani. Emellett cáfolni igyekszik azt a vélekedést, hogy a stadion tervezett átadásának időzítése kapcsolatba hozható lenne a 2014-es választásokkal. A vizsgálat szempontjából érdekesebb az a rész, amikor a provokatívabb kérdés arra irányul, hogy a beruházó kiválasztásában milyen befolyással bír a kormány. A polgármester pártnevek említését vagy a kormányra való utalást továbbra is kerüli.

2012. augusztus 23-án a Heti Válaszban jelent meg egy terjedelmes interjú a polgármesterrel (Ablonczy, 2012), amelyben egy rövidebb rész foglalkozik a stadionnal. Itt Kósa zömmel Debrecen saját erejéből tett erőfeszítéseit méltatja és beszél a stadiontervek engedélyezésének állásáról is. Az újságíró kérdéseire válaszolva egyszer sem említi sem a kormányt, sem pártneveket, és konkrét kormánytisztviselőket, politikusokat sem.

A fenti interjúk kvantitatív vizsgálata után az alábbi táblázat készíthető el a már korábban ismertetett módszertan segítségével - az egyes interjúkat dátum alapján azonosítottam.¹²

¹¹ A torzítások elkerülése érdekében Kósa mozipremier-analógiájának (amely egyetlen célja az újságíró provokálása volt) egyes és többes számú cselekvőit nem számoltam, és az erre vonatkozó mondatok a vonatkozó interjú-részletet vizsgáló kvantitatív összesítés részét sem képezik.

¹² A torzítás elkerülése érdekében a 2009. augusztusi, Hajdú Online-os interjúbán a T/1 elemszámát eggyel csökkentettem, lévén egy ízben Kósa Lajos Orbán Viktorral való közös tevékenységükről beszélt többes számban, így az populistá retorikai fogásként, „királyi többesként” nem értelmezhető

	Abszolút gyakoriság: mondatok E/1-ben	Abszolút gyakoriság: mondatok T/1-ben	T/1 és E/1 aránya	Karakterek száma (leütés szóköz nélkül)	Abszolút gyakoriság: "kormány"	Abszolút gyakoriság: "Debrecen"	Maximálisan létrehozható "kormány-Debrecen" párok száma	Leütésre jutó "kormány-Debrecen" párok
2004.06.09	0	0	0	252	1	2	1	0,00397
2009.01.02	1	4	4	1548	3	5	3	0,00194
2009.08.27	1	12	12	1570	2	1	1	0,00064
2010.09.15	6	8	1,33333	2418	2	2	1	0,00041
2012.06.28	2	12	6	1320	0	1	0	0
2012.08.08	1	2	2	975	0	1	0	0
2012.08.23	0	5	5 / 0	570	0	0	0	0

2. táblázat: Kósa Lajossal készült interjúk a debreceni labdarúgó-stadion témájában. Forrás: a szerző saját munkája.

5.2.3. A tartalomelemzés konklúziója

A Kósa Lajos interjút vizsgáló tartalomelemzés, hasonlóképpen a Botka László parlamenti felszólalásaival kapcsolatoshoz, alátámasztja a dolgozat elején felállított hipotézist. A debreceni polgármester kapcsán „inverz vizsgálatot” végeztem, vagyis arra voltam kíváncsi, hogy Kósa Lajos pártja, a Fidesz 2010-es kormányra kerülése óta csökkent-e a retorikájában tapasztalható „*polgármesteri populizmus*”. A kvantitatív módszerek közül a karakterszámot és a kormány-város szembenállást értékelő index fejezi ki ezt leglátványosabban ezt a tendenciát. A debreceni polgármester (valószínűleg habitusából következően) szegedi kollégájánál nagyobb mértékben hajlik városát és saját magát oszthatatlan egységként értelmezni, és a - szemléltető szereppel bíró – 2004-es nyilatkozat rövidege is inkonzisztenciát okoz, az egyes és többes szám használatát mérő arányszám nagyobb értékei itt is az ellenzéki ciklusok idejére esnek. Hasonlóan a Botka László felszólalásait vizsgáló tartalomelemzéshez, ezúttal is legalább annyira sokat mondanak a retorikáról a számszerű kategóriákba be nem szorítható, általam be nem szorított stíluselemek – így a kormány pártkötődésének hangsúlyozása vagy éppen elhallgatása, illetve a városi stadion „kormányzati pénzekkel kistafírozott” céggel történő kontrasztba állítása.

Fölmerülhet, hogy Kósa Lajos a 2010 előtti időszakban nem elsősorban ellenzékiisége miatt használt populistább retorikát, ha azt feltételezzük, hogy megnyilatkozásainak stílusáért legalább annyira felelősek az akkori kormányok, amelyek „kerékkötői” voltak stadion felújításának vagy az új aréna építésének, mint a polgármester személyes ellenzéki pozíciója. Az alábbiakban néhány olyan megnyilatkozást villantok föl érintőlegesen, amelyek szövegműfaja bár nem interjú, de Kósa saját szavait tartalmazzák, nyilvánosságnak szólnak, és rámutatnak arra, hogy a *kormány és város közötti ellentét* interpretáció kommunikálása a

településvezető érdekében állt még akkor is, ha az adott kormányzat történetesen éppen akart stadiont építeni a hajdúsági megyeszékhelyen. Ilyen volt például az a 2004-es nyílt levél, amelyet a debreceni polgármester Medgyessy Péter miniszterelnöknek írt a megépítendő stadion kormányzati támogatásával kapcsolatban. A stadion kapcsán korábban kormányzati támogatás nélkül megépülő stadiont ígért, kritikusai szerint később azonban tevékenyen részt vett a kormány-város ellentétek kiélezésében (Népszabadság, 2009). Említés szintjén érdemes megnézni Kósa Lajos nyilatkozatát 2007 áprilisában, amit azután tett, hogy, hogy kiderült: nem a magyar-horvát közös pályázat nyert, így nem ez a két ország rendezheti a 2012-es labdarúgó Európa-bajnokságot, és ezáltal a Debrecenbe tervezett infrastrukturális beruházások (középpontban az új stadionnal) sem valósulhatnak meg. Ebben (SportGéza, 2007) a városvezető a felelősséget azonnal a szocialista miniszterelnökre, Gyurcsány Ferencre tolja, szavahihetetlennek és hiteltelennek minősítette a kormánygaranciát és magát a miniszterelnököt is; ugyanekkor siet leszögezni, hogy Debrecen sikeres EB-pályázat nélkül is képes lesz stadiont építeni.

Mindemellett, ha elfogadjuk azt, hogy a szocialista kormányok *kevésbé támogatták* a debreceni stadion felújítását, mint a 2010 tavaszán hivatalba lépő második Orbán-kormány - *vagy egyáltalán nem* -, valamint azt is, hogy Kósa Lajos *ezért* használt a jelenleginél populistább retorikát ellenzéki polgármestersége alatt, az ugyancsak a hipotézis igazolását jelenti. Az előbbiek ugyanis azt állítják, hogy az ellenzéki vezetésű Debrecen kevesebb központi támogatást kapott a kormányzattól *pusztán ellenzéki mivolta miatt*, ezért a település vezetőjének érdekében állt populistá retorikát használnia, hogy kompenzálja a szűkülő erőforrások okozta frusztrációt – pont, ahogyan a *polgármesteri populizmus* hipotézise állította!

5.3. Páva Zsolt és az Európa Kulturális Fővárosa Projekt

5.3.1. A polgármester és a kapcsolódó ügy rövid áttekintése

Páva Zsoltot első ízben 1994-ben választották Pécs megyei jogú város polgármesterévé a Fidesz színeiben, amely tisztséget 1998-ig viselhette. A 2009-es időközi önkormányzati választáson elért eredményével térhetett vissza a város élére, egy évvel később pedig Pécs lakossága megerősítette őt posztján. Országgyűlési képviselő politikai karrierje során nem volt, így az ő esetében interpellációk és azonnali kérdések helyett kénytelen leszek településén elmondott beszédekre és vele készült interjúkra koncentrálni.

Ezt az időszakot a 2010. áprilisi országgyűlési választás szabja ketté az országos hatalmi megosztottság szempontjából: így kapunk egy, az időközi helyi választás megnyerésétől kormányváltásig terjedő, durván egy éves ellenzéki és egy, a kormányváltás utántól napjainkig tartó, három éves kormánypárti periódust.

Releváns helyi ügyként az Európa Kulturális Fővárosa – Pécs 2010 projektet (EKF) választottam. Az ehhez kapcsolódó beruházások menedzselése-átadása, illetve a programsorozatok lebonyolításának irányítása az EKF kezdete előtt bő fél évvel polgármesterré választott Páva Zsolt feladata lett. A projekt a csúszások és létesítmények későbbi üzemeltetésével kapcsolatos anomáliák miatt országos visszhangot kapott, és több interjúban is témát szolgáltatott az – egyébként országgyűlési mandátummal és nagypolitikai beágyazottsággal nem bíró – Pávát faggató újságírók számára. Ráadásul a kutatás szempontjából szerencsés módon 2010 tavaszán egy kormányváltás is kettészelte a vizsgált időszakot, ezáltal lehetőségem nyílik a pécsi polgármester ellenzéki és kormánypárti időszakainak összehasonlítására is.

5.3.2. Interjúk Páva Zsolttal az EKF témájában

Tartalomelemzésemet egy 2009. május 11-i interjúval kezdem (Nyaka, 2009a), amelyben a hivatalát éppen csak elfoglaló polgármestert kérdezik a kulturális főváros-projektről. Páva a civil erőkkkel való tárgyalás illetve a megfontolt döntések fontosságát hangsúlyozza. Ellentétben az általam vártakkal nem tesz kísérletet még arra sem, hogy az előző városvezetésre vagy a kormányra hárítsa a felelősséget, ezáltal konfliktust generálva települése és egy másik entitás között.

Egy nappal később jelent meg a Hírszerzőn egy másik interjú (Stemler, 2009), amelyben Páva „*elbaltázott beruházásokról*” beszél, de továbbra is igyekszik tárgyilagos maradni. Nem vádol senkit, megoldásközpontú válaszokat kapunk tőle. Egy konkrét probléma kapcsán ugyanakkor kitér arra, hogy a megoldás zálogát Hiller István ígérete jelenti, „*amennyiben az komolyan vehető*”. Hasonlóan az előzőhöz, itt is zömmel saját nevében beszél a frissen megválasztott baranyai politikus.

Egy, szintén május 12-én készült, a HírExtra portálon leközzölt interjú (Pénzes, 2009) készítője az EKF kapcsán fölmerült nehézségekről érdeklődik Pávánál. A pécsi polgármester alapvetően a program „hibernálását” és a civilek „kihagyását” említi, mint a bajok elsődleges forrása. Pozitívan nyilatkozik ugyanakkor a program tartalmáról, és hasonlóan az előzőektől, most is elmarad az „árokásó” politika.

A 2009. december 29-én készült, összegző-értékelő interjúban is, amelyet egy Baranya megyei online médium közölt (Nyaka, 2009b) megkérdezi a polgármestert az EKF kapcsán. Páva Zsolt válaszában alapvetően konstruktív hangot üt meg, és fontosnak tartja hangsúlyozni, hogy kormánypárti politikusok elismerő szavakkal illették az új városvezetés tevékenységét, illetve hogy a város együttműködik Hiller Istvánnal, az akkori kulturális miniszterrel. A városvezető zömmel inkább királyi többest használ, amikor az általa vezetett településről beszél.

A Heti Világgazdaság 2010. január 13-án közölt interjút (HVG, 2010) Páva Zsolttal, amelyet teljes terjedelemben az EKF témájának szentelt. A polgármester a felkészülési idő elpazarolásáról beszél, de nem keres felelősöket, sőt, felrója az interjút készítő újságírónak, hogy szerinte kritikus megnyilvánulásokat vár el tőle. A szocialista kormány tagjaival kapcsolatban megjegyzi, hogy velük „tökéletes harmóniában tudott együtt dolgozni”, illetve hangsúlyozza, hogy a programsorozatot lebonyolító Hungarofesttel való vitáik után is „előremutató közös döntések” születtek.

A Szabadság nevet viselő erdélyi magyar újság kolozsvári látogatása kapcsán készített 2010 szeptemberében interjút (Köllő, 2010) Páva Zsolttal, melyben – az EKF-projekt félidejénél járva – mérleg megvonására kéri a polgármestert. A pécsi városvezető nem szakít eddigi, konfliktuskerülő stílusával (például most sem említi meg a kormányt), ugyanakkor szembeütő az egyes-többszám arányának ellentétessé vált előjele – Páva inkább a saját, nem pedig városa nevében nyilatkozik.

2010. december 24-én közölte a Pécsi Újság online médium azt a beszélgetést a polgármesterrel (Horváth-Pauska, 2010), amelyben az EKF-projekt évének utolsó napjaiban kéri a polgármestert annak kiértékelésére. A szóhasználatot mérő index ezúttal is alacsonyabb, mint az ellenzéki időkben, és a városvezető is a gördülékenységet igyekszik hangsúlyozni, a kormány nevének említése nélkül.

A 2011. március 3-án a Pécsi Napilap online változatában közreadott interjúban (Pécsi Napilap, 2011) a kérdés a „fővárosi sajtó, az Index” kritikáival kapcsolatos. Páva ugyan hajlik bizonyos fokú ellentét-kielezésre a főváros és Pécs között, és a homályos „*egyes fővárosi körökre*” való célozgatással is egyfajta ellenséggépet nyújt városának; ugyanakkor a konfliktusról mint említésre méltó, de nem kardinális kérdéstről emlékezik meg, amely mintegy természetszerűleg következik Pécs sikerességéből.

A pécsi polgármesterrel készített interjúk elemzése nyomán levonható tanulságok összegzése előtt ezúttal is táblázatba rendeztem a vizsgálat számszerűsíthető adatait.¹³

	Abszolút gyakoriság: mondatok E/1-ben	Abszolút gyakoriság: mondatok T/1-ben	T/1 és E/1 aránya	Karakterek száma (leütés szóköz nélkül)	Abszolút gyakoriság: "kormány"	Abszolút gyakoriság: "Pécs"	Maximálisan létrehozható "kormány-Pécs" párok száma	Leütésre jutó "kormány-Pécs" párok
2009.05.11	6	2	0,33	637	0	0	0	0
2009.05.12	5	1	0,2	1047	0	1	0	0
2009.05.12	1	3	3	646	0	1	0	0
2009.12.29	1	4	4	847	0	2	0	0
2010.01.13	9	2	0,22	2636	1	4	1	0,00038
2010.09.04	4	2	0,5	1886	0	2	0	0
2010.12.24	2	4	2	734	0	0	0	0
2011.03.03	1	1	1	531	0	3	0	0

3. táblázat: Páva Zsolttal készült interjúk az Európa Kulturális Fővárosa projekt kapcsán. Forrás: a szerző saját munkája.

5.3.3. A tartalomelemzés konklúziója

Páva Zsolt a vizsgált ügy kapcsán messzemenőig konszenzus- és szövetségeskereső hangnemet tanúsított, törekedett a civil szervezetekkel és a ciklusa kezdetén még ellenzéki többségű közgyűléssel való kooperációra és – dacára annak, hogy a támogatási szerződéseket már aláírták, az EKF programsorozatára és beruházásaira az országos vezetés jelentős befolyással már nem bírt, így „nem lett volna mit veszítenie” – nem próbálta magát, ill. városát a kormánnyal élesen szembeállítani sem. A Tamás Veronika által kidolgozott, polgármesterek kormányzási stílusát értékelő tipológiában a pécsi polgármestert a „konszenzusépítő” kategóriába tudjuk besorolni, ha pusztán a kulturális főváros-projekthez kapcsolódó tevékenységét és megnyilatkozásait nézzük, hiszen *„a döntések megvalósítása érdekében mozgósítja a külső erőforrásokat, kapcsolatokat ápol a civilekkel, gazdasági szereplőkkel, a központi kormányzattal, más politikai szervezetekkel is képes együttműködni”* (Tamás, 2009, 135).¹⁴

A fentiek miatt Páva Zsolt dolgozatomban vizsgált retorikája az előző két tartalomelemzéssel ellentétben nem járul hozzá hipotézisem igazolásához, de ez nem von le a

¹³ A 2010.10.13-i interjúban a T/1 elemszáma csökkentve hárommal – az igék a pécsi Fidesz-szervezetre, Hiller István, Suchman Tamás és Páva Zsolt hármására, illetve a polgármester és a Hungarofest kettősére vonatkoztak; a 2010. 09. 04-i interjúban a T/1 elemszáma kettővel csökkentve – az igék a polgármester és az interjút készítő újságíróra "kettősére" vonatkoztak.

¹⁴ Páva Zsolt elmúlt négy éves városvezetői tevékenységének egészét nézve ugyanakkor nem állíthatjuk, hogy rá a „konszenzusépítő” kormányzási stílus lenne a legjellemzőbb: gondoljunk csak az országos sajtóvisszhangot kapott vízmű-konfliktusra, amikor a100 százalékban városi tulajdonú Tettye Forrásház Zrt.-re „cserélte” az önkormányzat a korábbi városi vízszolgáltatót, a francia irányítású és kisebbségi tulajdonú Suez Environmentet, vagy a korábban egy kft. által üzemeltetett fizetős parkolás köztulajdonba vételére.

vizsgálat értékéből. A konkrét esetek kapcsán vizsgált polgármesteri retorikára az adott szituáció mellett kétségtelenül nagy hatással van az adott politikus habitusa is – ebből a szempontból még szerencsés is, hogy egy, szóbeli megnyilatkozásaikor populista fordulatokat nem használó¹⁵ településvezető is a feltáró kutatás által vizsgált minta részese lett. Páva Zsolt tudatosan törekedett mind kommunikációjában, mind nyilvános fellépései során nem csak a jobboldali, de a szocialista kormányt is a város partnereként beállítani – az EKF nyitórendezvényén, 2010 januárjában például ő intette csöndre a Bajnai Gordont kifütyülő pécsieket (Index, 2010; Heti Válasz, 2010) – ezért a konkrét vizsgálat sem mutatott ki szignifikáns eltérést a kormánypárti és az ellenzéki időszak között. A hipotézis ugyanakkor nem cáfolódott, és a „*polgármesteri populizmus*” ismertetőjegyei – például a kormány-település pár jelenléte vagy a miniszteri ígéretre való emlékeztetés (és annak hitelességének megkérdőjelezése) – ha minimális mértékben is, de kizárólag a ciklus ellenzéki szakaszában jelennek meg.

Szembeötlő az első két interjúban megtapasztalt magasabb E/1-T/1 index, amelynek értéke inkonzisztens a hipotézissel – ezzel kapcsolatban egy olyan feltételezéssel élek, hogy mindez annak köszönhető, hogy közvetlenül az önkormányzati választások után vagyunk, és a hivatalát még el sem foglaló politikus egyelőre még a maga nevében igyekszik beszélni, a város politikai közössége és saját maga között nem tesz egyenlőségjelet.¹⁶ Ennek igazolásához vagy megcáfolásához azonban egy önálló kutatás szükségeltetne, amely kimondottan a *polgármesteri populizmus* ezen aspektusát – a királyi többes extenzív használatát – vizsgálná a városvezetői poszt elnyerését közvetlenül követő időszakban.

6. Retorikai tartalomelemzés: írásbeli kérdések

6.1. Lázár János és a Hód-Mezőgazda Rt.

6.1.1. A polgármester-, az ügy- és a műfajválasztás áttekintése

Lázár János fideszes országgyűlési képviselő 2002 óta, pártjának korábbi frakcióvezetője; emellett 2002 és 2012 között Hódmezővásárhely polgármestere volt – megbízásáról azután mondott le, hogy a második Orbán-kormányban számára fölkinált, a

¹⁵ legalábbis a vizsgált konkrét helyi ügghöz kapcsolódóan

¹⁶ Mindez természetesen azt feltételezi, hogy a politikus nagyfokú tudatosságot tanúsít beszédeiben, és megszólalásainak minden szavát előre megválogatja.

Miniszterelnökséget vezető államtitkári állás összeférhetetlen volt a polgármesterséggel. A vásárhelyi településvezető tehát polgármesteri és parlamenti képviselői pályafutásából egyaránt nyolc évet töltött ellenzékben, hármat pedig kormánypártiként; a határvonalat az eddigiekhez hasonlóan az ő esetében is a 2010-es országgyűlési választás jelenti. Lázár János esetében az írásban, többnyire minisztereknek vagy magának a miniszterelnöknek benyújtott parlamenti kérdések elemzése mellett döntöttem.

Ismert, hogy a képviselők az írásbeli kérdések megfogalmazásakor viszonylag nagy önállóságot élveznek, és kevésbé köti őket a pártfegyelem (Shane, 2011:263-264). A polgármesteri és országgyűlési képviselői tisztséget párhuzamosan betöltő magyar politikusok parlamenti aktivitása kapcsán kimutatták, hogy noha városvezetői posztal nem rendelkező társaiknál kevesebb kérdést nyújtanak be a parlamentben, az összes benyújtott kérdés száma és a helyi témákkal, ügyekkel foglalkozó kérdések száma közötti összefüggés statisztikailag szignifikáns (Várnagy, 2012, 77) Lázár János kiemelkedően nagyszámú kérdést intézett kormánytagokhoz három parlamenti ciklusa során,¹⁷ így feltételeztem, hogy lesz közöttük helyi vonatkozású is.

Kormányváltásokon keresztülhúzódozó ügyként egy korábban többségi állami tulajdonhánnyal működő agrártársaság, a Hód-Mezőgazda Rt. privatizációját választottam. A Hódmezővásárhely térségében egyik legnagyobb foglalkoztatóként elkönyvelt részvénytársaságot 2004-ben privatizálták - a Fidesz szerint oly módon, hogy az államkincstárát milliárdos kár érte (szegedma.hu, 2011). A vizsgálat részét egyetlen kérdés esetén sem képezik a házelnöknek címzett, formális bevezető mondatok (amelyek a téma és az illetékes megjelölésére, valamint a válasz technikai részleteinek ismertetésére szolgálnak) – noha összevetéskor nem jelentenének problémát, hiszen sablonszerűségük miatt az eredményeket nem torzítják, a vizsgálatba való bevételük fölösleges lenne.

6.1.2. Hét írásbeli kérdés nyolc év alatt

A vizsgálat tárgyát képező, a Hód-Mezőgazdához kapcsolódó írásbeli kérdések közül az elsőt 2002. december 4-én adta be Lázár János az akkori a földművelésügyi és vidékfejlesztési miniszternek, Németh Imrének címezve (Lázár, 2002). Ez még jövő időben beszél a társaság privatizációjáról, és bár benne határozott, karakán hangnemet üt meg, és igyekszik tudatosítani az ezer főt foglalkoztató részvénytársaság fontos szerepét a térségben, érzelmeiktől mentes a szöveg, a Tisztelt Házba nemrég bekerült fiatal politikus nem támadó

¹⁷ ez 2002 és 2013 között összesen 122 önálló írományt jelent

jellegű felszólalással nyit. Érdekes ugyanekkor megfigyelni, hogy maga a kérdés címe is a kormányt, mint entitást nevezi meg.

2004. február 20-án Lázár János ismét Németh Imrének nyújtott be írásbeli kérdést (Lázár, 2004a). Benne a miniszter egy korábbi álláspontját sérelmezi, nevezetesen azt, hogy a gazdatüntetések „jobboldali politikai akciók”. Benne a címzett illetékes minisztérium helyett előszeretettel hivatkozik a kormányra, akinek a döntései nyomán az *„ágazatot a lassú haldoklás jellemzi”*. Emellett hangsúlyozza a jelenlegi és a korábbi kormány pártkötődését, hangsúlyozza, hogy a hibás döntéseknek köszönhetően még azok is bajba jutottak, akik korábban sikeresen gazdálkodtak; emellett igyekszik a szocialista kormány számára előnyös a jobboldali gazdák – mindenki más szembenállást teljes agrárszektor – (szocialista) kormány ellentétévé konvertálni.

Négy nappal később, február huszonnegyedikén Medgyessy Péter az írásbeli kérdés (Lázár, 2004b) címzettje. Ebben egyrészt László Csaba hozzáállását kritizálja, másfelől hiányolja az „időszerű és konkrét” tájékoztatást. Noha az eddigiekhez hasonlóan most sem használ királyi többest, hangsúlyozza, hogy politikai közössége, az általa vezetett település képviselőjében jár el; emellett a személyesen saját magának kikért információk igénylését azzal indokolja, hogy azok befolyásolják Hódmezővásárhely fejlődését.

Lázár márciusban szintén Draskovics Tiborhoz, az akkori pénzügyminiszterhez intézi soron következő kérdését (Lázár, 2004d). Benne többször említi a felelősségre vonás lehetőségét a részvénytársaság menedzsmentjével kapcsolatban, de afelől is érdeklődik, hogy *„milyen következményekkel számol a minisztérium”*. Lázár kérdése a korábbiaknál sürgetőbb és cinikusabb (*„talán nem mellékes jobban figyelembe venni”*), és azt is sejteti, hogy (az ekkor még állami kézben lévő) agrártársaság menedzsmentje alkalmatlansága miatt okozott károkat, a szembeállítás elsősorban köztük és a vásárhelyiek, a térség között jelenik meg.

Március 24-én a pénzügyminiszter újfent írásbeli kérdést kapott a vásárhelyi polgármestertől. Egy *„sortűznek”* (Várnagy, 2012, 76) lehetünk tehát tanúi – az ugyanazon ügyhöz tartozó módosított kérdéseket több szereplőnek, több alkalommal is fölteszi az adott képviselő. A konkrét kérdés az eddigiekhez képest *„formabontó”*, ugyanis csak négy kérdést tartalmaz. Meglepő az iromány nyerssége és parancsoló hangneme – rövidsége miatt ugyanakkor *polgármesteri populizmusra* utaló jeleket hiába is keresünk benne, a négy személytelen, konkrét információk megszerzésére irányuló kérdés mentes minden retorikai átgondoltságtól és szándéktól.¹⁸

¹⁸ Az erre a szövegre vonatkozó sort a későbbi táblázatos összesítésnél sárgával emeltem ki.

Még mindig ebben az évben járunk, amikor július 6-án Draskovics újra kérdést kap a vásárhelyi polgármestertől: ebben Lázár az agrártársaság gazdálkodásának vizsgálatát hatékonysági-gazdasági szempontokból szorgalmazza (Lázár, 2004e). A cím ismét a kormányt szólítja meg – sőt, ezúttal „ekézi” is, hiszen gondatlansággal vádolja -, a szövegtörzsben pedig számon kéri a minisztériumon az általa delegált tag javaslattevő-tanácsadó munkáját.

Noha a regionális sajtó és a helyi média még jó ideig foglalkozott a Hód-Mezőgazda privatizációjával, Lázár János hosszabb hiátust tartott a témával kapcsolatos felszólalásaiban. Legközelebb – és utoljára – már Fidesz-KDNP kormány alatt, 2010. november 15-én nyújtott be írásbeli kérdést a témával kapcsolatban; a címzett Fellegi Tamás, nemzeti fejlesztési miniszter. Ebben részben örömet fejezi ki a szaktárcának, hogy az kivizsgálja a privatizációt, másfelől nagyszámú kérdéscsoportot ismertet az ügyel kapcsolatban – „*a belső vizsgálat segítése céljából*” -, amely szerint még megválaszolásra vár. A szöveg végig szívélyes hangnemű, és nagyfokú tiszteletről tanúskodik a tárcavezető irányába.

Alább következik a táblázatos, mért adatokra támaszkodó összefoglalása Lázár János írásbeli kérdéseinek. Felmerülhet, hogy mivel az írásbeli kérdések címzettjei túlnyomó többségben lehatárolt minisztériumok és az őket irányító tárcavezetők, az adott politikus esetleg egy város-minisztérium szembenállás létrehozásában érdekelt, ezért készítettem egy alternatív táblázatot is, ahol a „kormányt” „minisztériumra” cseréltem. Ez azonban jóval kevésbé kommunikálható (egy tárca ellen „hangolni a népet” nagyságrendekkel nehezebb, mint azt sulykolni, hogy a kormány „minden rossz forrása”), ráadásul – mint látni fogjuk – nem módosítja az eredeti táblázatból levonható konzekvenciákat sem.

	Abszolút gyakoriság: mondatok E/1-ben	Abszolút gyakoriság: mondatok T/1-ben	T/1 és E/1 aránya	Karakterek száma (leütés szóköz nélkül)	Abszolút gyakoriság: "kormány"	Abszolút gyakoriság: "HMHely"	Maximálisan létrehozható "kormány-HMHely" párok száma	Leütésre jutó "kormány-HMHely" párok
2002.12.04	2	0	0	1246	1	2	1	0,00080
2004.02.20	3	0	0	1979	5	1	1	0,00051
2004.02.24	4	0	0	3158	3	4	3	0,00095
2004.03.01	3	0	0	1640	2	0	0	0
2004.03.24	3	0	0	511	0	0	0	0
2004.07.06	7	0	0	1839	1	0	0	0
2010.11.15	5	0	0	3664	0	1	0	0

4. táblázat: Lázár János parlamenti kérdései a Hód-Mezőgazda Rt. privatizációja kapcsán. Forrás: a szerző saját munkája.

	Abszolút gyakoriság: mondatok E/1-ben	Abszolút gyakoriság: mondatok T/1-ben	T/1 és E/1 aránya	Karakterek száma (leütés szóköz nélkül)	Abszolút gyakoriság: "minisztérium"	Abszolút gyakoriság: "HMHely"	Maximálisan létrehozható "minisztérium-HMHely" párok száma	Leütésre jutó "minisztérium-HMHely" párok
2002.12.04	2	0	0	1246	1	2	1	0,00080
2004.02.20	3	0	0	1979	0	1	0	0
2004.02.24	4	0	0	3158	1	4	1	0,00032
2004.03.01	3	0	0	1640	1	2	1	0,00061
2004.03.24	3	0	0	511	0	0	0	0
2004.07.06	7	0	0	1839	1	0	0	0
2010.11.15	5	0	0	3664	1	1	1	0,0003

5. táblázat: Lázár János parlamenti kérdései a Hód-Mezőgazda Rt. privatizációja kapcsán. Forrás: a szerző saját munkája.

6.1.3. A tartalomelemzés konklúziója

Az elemzett írásbeli kérdések alapján egyfelől szembetűnő, hogy a polgármester egyszer sem fogalmazott többes számban: a király többes teljes hiánya nem fogható pusztán a konkrét esetre vagy Lázár János stílusra – sokkal valószínűbb, hogy a parlamenti kérdések műfaja az, ami elsősorban egyes számú kommunikációt előfeltételez. Ez részben köszönhető lehet a kisebb nyilvánosságnak, részben pedig annak, hogy a dolgozatomban elemzett műfajok közül ez hasonlít leginkább egy személy-személy közötti párbeszédre, levelezésre – az interjúban, az interpellációkban és az azonnali kérdésekben is inkább „kifelé beszél” a politikus. Úgy tűnik, hogy az egyes-többes szám arányának vizsgálatára az írásbeli kérdések a többi műfajnál kevésbé alkalmasak.

A kormány-Hódmezővásárhely (illetve minisztérium-Hódmezővásárhely) szembenálláson alapuló értékek azonban már használhatóak, mi több, alátámasztják a hipotézist: mindkét változat az ellenzéki időszakban koncentrálna a magas értékeket, míg a kormánypárti polgármesterként megírt kérdéshez rendkívül alacsony értéket, ill. nullát társítanak. Mindemellett számon kérő, elszámoltathatóság fele mutató megnyilvánulásokat és a város érdekeit saját személyével összekapcsoló részeket is a szocialista kormányok idején találunk.

Természetesen itt is igaz, ami korábban, a többi polgármester retorikáját vizsgáló tartalomelemzések alkalmával igaz volt: egyetlen konkrét, alacsony elemszámú esetből hiba lenne messzemenő következtetéseket levonni, és a dolgozat egészére igaz, hogy sokkal inkább a polgármesteri populizmus koncepciójának bemutatása, illetve egy lehetséges mérési módszertan bemutatása volt a célja, semmint a hipotézis megdönthetetlen bizonyítékokkal való körülbástyázása (a társadalomtudományokban erre amúgy is a legritkább esetekben van

mód). Ettől függetlenül biztató, hogy előzetes hipotézisemre a kutatás során cáfolatot nem, igazolást viszont több ízben is kaptam; mindez a vizsgálat kiterjesztésére és kiteljesítésére, egy mind módszertani, mind elméleti szempontból nagyobb volumenű kutatás lefolytatására ösztönöz.

7. A dolgozat továbbfejlesztésének lehetséges irányai

Írásom a magyarországi megyei jogú városok polgármesterei által használt retorika populizmusának mértéke és a kormánypárti-ellenzéki pozíció közötti összefüggést vizsgálta. Adja magát, hogy a kutatási terület kiterjeszthető horizontálisan: érdemes lehet a főpolgármesteri posztot betöltők, a kerületi polgármestere, illetve – ellentétes irányba „terjeszkedve” – a közép- és kisvárosok polgármestereinek kommunikációját elemzés alá vetni.¹⁹

Feltételezhető az is, hogy nem csak a kormánypárti-ellenzéki pozícióban megnyilvánuló országos hatalmi szembenállás, de a saját képviselő-testületükre vetített helyi hatalmi konfliktus is befolyással bír a településvezetők által használt retorikára. Élhetünk tehát egy olyan hipotézissel is, hogy a dolgozat elején definiált „polgármesteri populizmus” mértéke nagyobb lesz, amikor a városvezetők által vezetett települések közgyűlésében az ellenzék van többségben.

Az ötlet elméleti hátterét az adja, hogy az ellenzéki polgármestereknek - akik „a képviselőtestületben abszolút vagy koalíciós többséget birtokló pártok körén kívül eső, ám mandátum(ok)al rendelkező párt tagjai (vagy az által támogatottak)” - a legkisebb a döntés-befolyásoló képessége (Tamás, 2012, 84). Mint arra Paweł Swianiewicz és Adam Mielczarek is rávilágított (2005), a magukat ellenzéki többséggel szembe találó polgármesterek rendszerint komoly (város) irányítási problémákkal is szembesülnek. Mouritzen és Svara tipológiája (2002, 53) alapján a magyarországi városvezetők az „erős polgármester” kategóriájába esnek, mert egy személyben összpontosul kezükben a végrehajtó hatalom és a hivatali adminisztráció fölötti kontroll; hasonlóképpen Heinelt és Hlepas tipizálása (2006) is azt hangsúlyozza, hogy a „végrehajtó polgármester” ideáltípusának megfelelően a magyar városvezetők intézkedések széles köre fölött bírnak felelősséggel. Ennek ellenére jogilag a polgármester a képviselő-testületnél gyengébb; a különféle, képviselő-testülettel együtt

¹⁹ A községek polgármestereinek (és önkormányzati képviselőinek) döntő többsége Magyarországon független, így esetükben a kormánypárti-ellenzéki strukturálódás nem értelmezhető.

gyakorolt, nem diszkrecionális jogkörök (pl.: rendeletalkotás és a költségvetés kontrollja) megfelelő alkalmazására konszenzus hiányában képtelen (Körösenyi-Tóth-Török, 2007, 233), önkormányzati hatásköreit tekintve a polgármester a képviselőtestület alárendeltje (Tamás, 2012, 70).

Ilyenkor lehet előnyös számára, ha populista retorika használatával képes bűnbakként lefesteni a közgyűlésben többséggel bíró, számára rivális politikai párt(család)ot, és hasonlóan az ellenzéki polgármesterek helyzetéhez, a kisebbségek számára is könnyebbséget jelenthet, ha a választópolgárok az összetett problémák helyett csak a mi-ők szembenállást, a polgármester az őt a városfejlesztésben akadályozó „kerékkötő” testülettel való küzdelmét látják.

A kutatás továbbfejlesztésének harmadik irányához az ötletet Botka László fölszólalásai, pontosabban a mind kvalitatívan, stílus- és szóhasználatban, mind kvantitatív méréssel kimutatható, Bajnai-kormány alatti erősebb „polgármesteri populizmus” adja. A probléma átfogó empirikus vizsgálata jelen kutatás kereteit túlfeszítené, éppen ezért egy önálló dolgozat témáját képezhetné, hogy az adott kormány vélt gyengesége (kívülről támogatott kisebbségi kormány) vagy a választás évéhez való közeledés, és a saját pártjuk „stigmájától való megszabadulás” szándéka hogyan hat a városok élén álló politikusokra. Elképzelhető, hogy az előbbi helyzetek arra sarkallják a polgármestereket, hogy kvázi-ellenzékiként viselkedjenek (tehát fokozottabb populista retorikával éljenek); ugyanakkor lehetséges az is, hogy a vonatkozó fejezetben megfigyelt egyszeri alkalom pusztán az adott problémának, a korábbinál élesebb kormány-város konfliktusnak köszönhető, és belőle általánosabb érvényű következtetés le nem vonható.

Végül pedig lehetséges a tartalomelemzés alá vetett szövegtípusok körének bővítése is. Továbbra is olyan polgármesteri megnyilatkozásokat keresnék, amelyek pontosan dokumentáltak, hűen tükrözik a politikus szóhasználatát és gondolkodásmódját, egyértelműen a széles nyilvánosságnak szólnak, nagyságrendileg hozzávetőlegesen azonos a terjedelmük és változatlan témájuk. Ebbe a sémába beleilleszthetők például a nemzeti ünnepeken a városvezetők által elmondott beszédek, amelyek apropója mindig az aktuális állami ünnep (március 15-e, augusztus 20-a vagy éppen október 23-a), és többnyire helyszínük is állandó (a polgármesterek saját települése) – az országos politikával kapcsolatos fő változó így a kormánypártiság-ellenzékiesség relációra koncentrálódik, ezáltal ezek a beszédek alkalmasnak tűnnek komparatív keret képezésére a vizsgálathoz.

8. Összefoglalás

Dolgozatomban a magyarországi megyei jogú városok polgármesterei által használt retorika populizmusa, valamint az országos és a helyi hatalmi struktúrákban elfoglalt helyzet közötti összefüggést vizsgáltam. Azzal a hipotézissel éltem, hogy az ellenzéki pozíció pozitív ösztönzőt jelent a populizmus számára. Az írás tartalmazta a polgármesteri retorika populizmus-faktorának mérési egységeit és a módszertanát: a lefolytatott kutatás során olyan polgármesterek kerültek górcső alá, akik több cikluson keresztül, a kormánypárti és az ellenzéki településirányítást, valamint a közgyűlési többséget és a kisebbségi városvezetést egyaránt megtapasztalva nyilvánítottak véleményt olyan ügyekben, amely hasonlóképpen több kormányzati cikluson keresztül húzódtak. A dolgozat parlamenti vitaműfajokat (azonnali kérdés és interpelláció), írásbeli kérdéseket és interjúkat vizsgált; elemzése egysége a megyei jogú város polgármester volt, akik közül négy - Botka László, Kósa Lajos, Páva Zsolt, Lázár János – retorikáját vetette össze a dolgozat első felében ismertetett „*polgármesteri populizmus*” stílusjegyeivel. A tartalomelemzések egy kivételével igazolták a hipotézist; emellett a dolgozat írása során fölmerült számos további releváns kérdés is, amelyek önálló kutatásra érdemesek.

9. Felhasznált irodalom

Ablonczy Bálint (2012.08.23): „*Nem fogunk mindig győzni*” – Kósa Lajos szerint az állam támaszthat feltételeket a joggyakorlásnál. *Heti Válasz*, 12 (34), p. 16-18.

Albertazzi, Daniele – McDonell, Duncan (2008): *Introduction: the Sceptre and the Sceptre*. In: Albertazzi – McDonell (szerk.): *Twenty-First Century Populism. The Spectre of Western European Democracy*. Palgrave Macmillan.

Babbie, Earl (2008): *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*. Hatodik, átdolgozott kiadás. Budapest.

Bódi Ferenc – Fekete Attila (2006): *A helyi települési önkormányzatok érdekérvényesítése a nagypolitika erőterében*. In.: Böhm Antal (szerk.): *A helyi hatalom és az önkormányzati választások Magyarországon 1990-2002*, Budapest.

Böhm Antal (2000): *Helyi és területi érdekérvényesítés az önkormányzati politikában*. *Magyar tudomány*, 45 (7), p. 864-872.

Botka László (2005.06.27.): *Mikor kezdődik meg az M43-as út építése?*, azonnali kérdés. Letöltve: 2012.12.02.,

http://www.parlament.hu/internet/plsql/ogy_naplo.naplo_szoveg?P_CKL=37&p_uln=241&p_felsz=118&p_szoveg=&p_stilus=

Botka László (2005.06.27.): *Mikor kezdődik meg az M43-as út építése?*, azonnali kérdésre adott képviselői viszontválasz. Letöltve: 2012. 12. 02.,

http://www.parlament.hu/internet/plsql/ogy_naplo.naplo_szoveg?P_CKL=37&p_uln=241&p_felsz=122&p_szoveg=&p_stilus=

Botka László (2006.12.04.): *Az M43-as út építése*, parlamenti interpelláció. Letöltve: 2012.12.02.,

http://www.parlament.hu/internet/plsql/ogy_naplo.naplo_szoveg?P_CKL=38&p_uln=40&p_felsz=50&p_szoveg=&p_stilus=

Botka László (2006.12.04.): *Az M43-as út építése*, parlamenti interpelláció elfogadása.

Letöltve: 2012.12.02.,

http://www.parlament.hu/internet/plsql/ogy_naplo.naplo_szoveg?P_CKL=38&p_uln=40&p_felsz=54&p_szoveg=&p_stilus=

Botka László (2007.05.21.): *Elkészül-e az M43-as út 2010-re?*, azonnali kérdés. Letöltve:

2012.12.02.,

http://www.parlament.hu/internet/plsql/ogy_naplo.naplo_szoveg?P_CKL=38&p_uln=73&p_felsz=113&p_szoveg=&p_stilus=

Botka László (2007.05.21.): *Elkészül-e az M43-as út 2010-re?*, azonnali kérdésre adott képviselői viszontválasz. Letöltve: 2012.12.02.,

http://www.parlament.hu/internet/plsql/ogy_naplo.naplo_szoveg?P_CKL=38&p_uln=73&p_felsz=117&p_szoveg=&p_stilus=

Botka László (2007.12.03.): *Mikor kezdődhet az M43-as út építése?*, azonnali kérdés.

Letöltve: 2012.12.02.,

http://www.parlament.hu/internet/plsql/ogy_naplo.naplo_fadat?p_ckl=38&p_uln=116&p_felsz=104&p_szoveg=&p_felszig=104

Botka László (2007.12.03.): *Mikor kezdődhet az M43-as út építése?*, azonnali kérdésre adott képviselői viszontválasz. Letöltve: 2012.12.02.,

http://www.parlament.hu/internet/plsql/ogy_naplo.naplo_szoveg?P_CKL=38&p_uln=116&p_felsz=106&p_szoveg=&p_stilus=

Botka László (2009.09.28.): *Az M43-as autópályáról*, azonnali kérdés. Letöltve: 2012.12.02.,

http://www.parlament.hu/internet/plsql/ogy_naplo.naplo_szoveg?P_CKL=38&p_uln=224&p_felsz=127&p_szoveg=&p_stilus=

Botka László (2009.09.28.): *Az M43-as autópályáról*, azonnali kérdésre adott képviselői viszontválasz. Letöltve: 2012.12.02.,

http://www.parlament.hu/internet/plsql/ogy_naplo.naplo_szoveg?P_CKL=38&p_uln=224&p_felsz=131&p_szoveg=&p_stilus=

Botka László (2011.06.14.): *Tervezi-e a kormány az M43 autópálya szegedi elkerülő szakaszának ingyenessé tételét?*, parlamenti interpelláció. Letöltve: 2012.12.02.

http://www.parlament.hu/internet/plsql/ogy_naplo.naplo_szoveg?P_CKL=39&p_uln=98&p_felsz=53&p_szoveg=&p_stilus=

Botka László (2011.06.14.): *Tervezi-e a kormány az M43 autópálya szegedi elkerülő szakaszának ingyenessé tételét?*, parlamenti interpelláció elutasítása. Letöltve: 2012.12.02.

http://www.parlament.hu/internet/plsql/ogy_naplo.naplo_szoveg?P_CKL=39&p_uln=98&p_felsz=57&p_szoveg=&p_stilus=

Cholova, Blagovesta (2010): *Populism in Bulgaria: a recent phenomenon?* (draft paper), 9th Belgian-Dutch Political Science Conference, 2010, Leuven, Belgium

Csepregi J. Botond (2009.09.03.): *Tetszettek volna stadiont csinálni*. SportGéza.

Letöltve 2013. március 21.

http://sportgeza.hu/futball/2009/09/03/tetszettek_volna_stadiont_csinalni/?token=a39155f62d8f5d0b9db571561217e91b

Deegan-Krause, Kevin - Haughton Tim (2009): Toward a More Useful Conceptualization of Populism: Types and Degrees of Populist Appeals in the Case of Slovakia. *Politics & Policy*, 37 (4), p. 821-841.

Fedor János (2009.01.02.): *Holtpontra jutott a stadion ügye*. foci24.com Letöltve 2013. március 21. <http://www.foci24.com/index.php?ugras=hirolvaso&hirszama=39514&qq=my>

focitipp.hu (2012.11.10.): *Stadiont Felcsútra!* Letöltve 2013. március 21. <http://focitipp.hu/?content=cikkek&id=5965>

Haiman Éva – Újvári Miklós (2012.08.08.): *Kósa: a mostani kormány sem gyógyult ki a szabályozás betegségből*. Világ gazdaság Online. Letöltve 2013. március 21.

<http://www.vg.hu/kozelet/kosa-a-mostani-kormany-sem-gyogyult-ki-a-szabalyozas-betegsegbol-382455>

Hajdú Online (2009.08.27.): „Már lesz mit felmutatni”. Letöltve 2013. március 21.
<http://www.haon.hu/hirek/Hajdu-Bihar/cikk/mar-lesz-mit-felmutatni/cn/news-20090827-07234431>

Heinelt, Hubert – Hlepas, Nikolaos-K.: *Typologies of Local Government Systems*. In.: Bäck, Henry - Heinelt, Hubert – Magnier, Annick: *The European Mayor*. Wiesbaden, 2006.

Heti Válasz (2010.01.10): *Hajrá Magyarország! – mondta Bajnai, akit kifütyültek*. Letöltve 2013. március 23. <http://hetivalasz.hu/itthon/pecs-europa-kulturalis-fovarosa-bajnait-kifutyultek-26415>

HVG (2010.01.13.): *Csak a szépről*. Letöltve 2013. március 23. http://hvg.hu/hvgfriss/2010.02/201002_Csak_a_szepről# =

Index.hu (2010.01.10): *Hivatalosan is Pécs Európa Kulturális Fővárosa*. Letöltve 2013. március 23.
http://index.hu/kultur/2010/01/10/hivatalosan_is_pecs_europa_kulturalis_fovarosa/

Kálmán Judit (2007): *Some Political Economy Insights to Multi-Level Government Financing Mechanisms in Hungary – Analysis of political budget cycles and partisanship in municipal investment activities and central grant distribution*. Közép-Európai Egyetem, PhD értekezés

Köllő Katalin (2010.09.04): „Sok hasonlóságot látok a két város között, jó partnerei vagyunk egymásnak”. Szabadság. Letöltve 2013. március 23.
<http://www.szabadsag.ro/szabadsag/servlet/szabadsag/template/article,PArticleScreen.vm/id/46709>

Körösényi András - Tóth Csaba - Török Gábor (2007): *A magyar politikai rendszer*. Budapest.

Krippendorff, Klaus (1995): *A tartalomelemzés módszertanának alapjai*. Budapest.

Lázár János (2002.12.02): *Mikorra tervezi a kormány a Hód-Mezőgazda Rt. privatizációját?* Írásbeli kérdés. Letöltve 2013. március 25. <http://www.parlament.hu/irom37/1770/1770.htm>

Lázár János (2004.02.20): *Tudja-e a Miniszter, hogy kik tüntetnek?* Írásbeli kérdés. Letöltve 2013. március 25. <http://www.parlament.hu/irom37/8849/08849.pdf>

Lázár János (2004.02.24): *Veszteség következmények nélkül?* Írásbeli kérdés. Letöltve 2013. március 25. <http://www.parlament.hu/irom37/9233/09233.pdf>

Lázár János (2004.03.10): *Privatizáció és leépítés, de mikor?* Írásbeli kérdés. Letöltve 2013. március 25. <http://www.parlament.hu/irom37/9234/09234.pdf>

Lázár János (2004.03.24): *Kell-e egy agrártársaságnak mezőgazdasági szolgáltatást igénybe vennie?* Írásbeli kérdés. Letöltve 2013. március 25. <http://www.parlament.hu/irom37/9700/09700.pdf>

Lázár János (2004.07.06): *Gondatlansága kényszeríti a Kormányt vállalkozói vagyona értékesítésére?* Írásbeli kérdés. Letöltve 2013. március 25. <http://www.parlament.hu/irom37/10723/10723.pdf>

Lázár János (2010.11.15): *További kérdések a Hód-Mezőgazda privatizációjával kapcsolatban.* Írásbeli kérdés. Letöltve 2013. március 25. <http://www.parlament.hu/irom39/01736/01736.pdf>

Makó Város Képviselő-testülete (2007. 06.09.): *Makói Hírek.* Letöltve 2012.11.30. <http://old.mako.hu/files/20070629.pdf>

Mouritzen, P. E. – Svara, J. H.: *Leadership at the apex. Politicians and administrators in western local governments.* Pittsburgh, 2002.

Mudde, Cas (2001): *In the Name of the Peasantry, the Proletariat, and the People: Populisms in Eastern Europe.* *East European Politics and Societies*, 14 (2), p. 33-53.

NB1.hu (2004.06.09): *Nincs pénz a Nagyerdei stadionra*. Letöltve 2013. március 21. <http://www.nb1.hu/hirek/nincs-penz-nagyerdei-stadionra>

Népszabadság (2009.09.01): *Stadion-ügy: Kósa megígérte, aztán rákente a kormányra*. Letöltve 2013. március 25. http://nol.hu/belfold/stadion-ugy_kosa_megigerte_aztan_rakente_a_kormanyra

Nemzeti Sport (2011.02.28.): *Futballforum: A helyi labdarúgás identitásteremtő*. Letöltve 2013. március 21. http://www.nemzetisport.hu/magyar_valogatott/futballforum-a-helyi-labdarugas-identitasteremto-kosa-lajos-2066577?nocache

Nyaka Szabolcs (2009.05.11.): *„Nem politikai leszámolás lesz” – interjú Páva Zsolttal*. bama.hu Letöltve 2013. március 23. <http://www.bama.hu/baranya/kozelet/nem-politikai-leszamolas-lesz-interju-pava-zsolttal-231845>

Nyaka Szabolcs (2009.12.29): *Páva Zsoltot faggattuk 2009 nagy ügyeiről*. bama.hu Letöltve 2013. március 23. <http://www.bama.hu/baranya/kozelet/pava-zsoltot-faggattuk-2009-nagy-ugyeirol-278437>

origo.hu (2009.08.26.): *Miért kell a Debrecennek Budapesten játszania a BL-ben?* Letöltve 2013. március 21. <http://www.origo.hu/sport/magyarfoci/20090826-hol-a-stadion-miert-kell-a-debrecennek-budapesten-jatszania-a.html>

origo.hu (2009. 09. 15): *"Azt hiszik, Debrecen Budapesten van" - hol a Loki-stadion*. Letöltve 2013.03.21. <http://www.origo.hu/sport/magyarfoci/20100915-azt-hiszik-a-debrecen-budapesti-focicsapat-loki-stadion.html>

Pálné Kovács Ilona (2011): *Local Government in Hungary - the Balance of the Last 20 Years*. Pécs: Centre for Regional Studies of Hungarian Academy of Sciences

Panizza, Francisco (2005): *Introduction*. In: Panizza, Francisco (szerk.): *Populism and the Mirror of Democracy*, Verso, London.

Pécsi Napilap (2011.03.03): Páva Zsolt: *Pécsett polgárbarát hivatal lesz.*

Letöltve: 2013. március 23.

http://www.pecsinapilap.hu/cikk/Pava_Zsolt_Pecsett_polgarbarat_hivatal_lesz/44610

Pénzes Dávid (2009.05.12): Páva Zsolt: *nem törekszem nagykoalícióra.* HírExtra. Letöltve

2013. március 23. <http://www.hirextra.hu/2009/05/12/pava-zsolt-nem-torekszem-nagykoaliciora/>

Petneházi Attila (2012.06.28): *Napló-interjú: Kósa Lajos polgármesterrel a stadion-beruházásról – Nyitómeccs, 2014 tavasszal.* HAON. Letöltve 2013. március 21.

<http://www.haon.hu/naplo-interju-kosa-lajos-polgarmesterrel-a-stadion-beruhazasrol-nyitomeccs-2014-tavasszal/2019146>

Shane, Martin (2011): *Parliamentary Questions, the Behaviour of Legislators, and the Function of Legislatures: An Introduction*, The Journal of Legislative Studies 17 (3), p. 259-270.

SportGéza (2007.04.18): *Kósa: Európában ismerik Gyurcsány garanciáit.* Letöltve 2013.

március 21.

<http://sportgeza.hu/futball/varosreakc04/?token=2b975ac50dd54ed68133092777eaba1c>

Stemler Miklós (2009.05.12): „*Nem lesz politikai vendetta*” – interjú Páva Zsolttal.

Hírszerző.hu Letöltve 2013. március 23.

http://hirszerzo.hu/hirek/2009/5/12/107976_nem_lesz_politikai_vendetta_interju_pava_zs

Szabó Imre (2007.12.17): *Táblákkal és traffipaxszal a kamionok ellen.*

Délmagyarország/Délvilág. Letöltve 2013. március 24.

http://www.delmagyar.hu/mako_hirek/tablakkal_es_traffipaxszal_a_kamionok_ellen/2041144/

szegedma.hu (2011. február 15.): *Budai és Lázár feljelentést tett a Hód-Mezőgazda privatizációja ügyében (FRISSÍTVE).* Letöltve 2013. március 25.

<http://szegedma.hu/hir/szeged/2011/02/budai-es-lazar-feljelentest-tett-a-hod-mezogazda-privatizacioja-ugyeben.html>

Swianiewicz, Paweł – Mielczarek, Adam (2005): *Parties and Political Culture in Central and Eastern European Local Governments*. In: Soós Gábor – Zentai Violetta (szerk.): *Faces of Local Democracy. Comparative Papers from Central and Eastern Europe*, Open Society Institute, Budapest. p. 13-78.

Tamás Veronika (2009): *A polgármesterek kormányzási stílusa Magyarországon*. In: *Politikatudományi Szemle*, 18 (3), p. 132–154.

Tamás Veronika (2012): *Politikai élet a helyi önkormányzatokban. A helyi politika szereplői, mozgásterük és kapcsolataik a helyi politikai rendszerben*. (doktori értekezés, kézirat), Budapest.

Várnagy Réka (2011): *Polgármester vagy képviselő? A mandátumhalmaz jelensége a magyar politikai rendszerben*. (disszertáció-tervezet), Budapest

Várnagy Réka (2012): *Polgármesterek a magyar országgyűlésben*. Ad Librum, Budapest.

Várnagy Réka – Dobos Gábor (2011): *Ki az úr a háznál? Döntéshozatal a magyar önkormányzati rendszerben*. In: *Pro Publico Bono* (Támop Speciál), Budapest.